

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 18.

Tisdagen den 17 december, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte inom riksdagen väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om § 8 i det under punkten 1:o upptagna förslaget till *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Herr R ä f, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Över hela landet sysselsätter man sig helt säkert mycket med den diskussion som i dag föres i riksdagen, och jag tror, att var man än hör sig för, skall man säga, att vi sysselsätta oss med att behandla författningsfrågan. Se vi på svenska pressen, så finna vi, att där står, att i dag behandlas författningsfrågan i riksdagen. Emellertid förhåller det sig på det sättet, att författningsfrågor icke kunna behandlas vid urtima riksdagar. Antingen måtte det vara något fel i själva planläggningen, eller också måtte den allmänna opinionen taga fel. Men om också tidningspressen och den allmänna opinionen tager miste, så borde väl icke riksdagsmännen själva använda detta uttryck så mycket som skett, när vi behandlat denna fråga. Allt visar, att det förslag som vi fått oss förelagt är ett förslag som åtminstone tangerar eller kanske rent av inbegår per författningsfrågor till den grad, att vi måste fråga oss, om vi icke äro utanför grundlagens landamären.

Emellertid ha vi nu framför oss ett utskottsutlåtande av så vidlyftig natur, att det torde vara omöjligt att söka genomgå det mera noggrant. Man få dock det allmänna intrycket som Dansk Nationaltidende, vars uttalande är återgivet av Dagens Nyheter. Där sägs, att »Sverige blir antagligen det mest demokratiskt styrda landet i hela världen. Det distanserar både Norge och Danmark, förmodligen även Finland». Och tidningen fortsätter: »I Danmark hava vi dock några kraftiga garantier emot för vittgående missbruk av fler-

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

tsalmsmakten i kommunerna, såsom borgmästarnas och amtmännens rätt att suspendera vissa beslut och förelägga saken för regeringen», med flera garantier, som där uppräknas. I tidningen konstateras, att vi i Sverige icke få något motsvarande, och det tillägges, »att om någon t d komma de svenska socialisterna antagligen att taga kommandot i flertalet av kommunerna och praktisera ordspråket: *jag dricker, du betalar*». Vad som där står, synes mig vara ett mycket kraftigt uttryck för vad vi i dag gå att fatta beslut om. Det är att märka, att den danska tidningen anser, vad som här har konstaterats från flera håll, nämligen att det icke endast är fråga om införande av ett demokratiskt välde i vårt land — ty jag tror mig hava varit en demokrat i hela mitt liv, och jag tror, att jag har bättre reda på vad jag varit än någon av herrarna — nej, det är något helt annat än blott demokrati, ty här är det, såsom den danska tidningen riktigt nog reflekterar, socialdemokratien som man fullständigt öppnar dörren för i Sveriges land.

Nu är det icke mycket som kan glädja en i detta utskottsutlåtande, men det finnes dock en punkt som värmer hjärtat. På sid. 31 heter det nämligen, att de som gått med på förslaget hava gjort det för fosterlandets väl. Jag måste också säga, att om man skall göra det för någonting, så skall det vara för fosterlandets väl, och kan man verkligen genom antagandet av detta förslag göra fosterlandet en *god gärning*, så nödgas även jag gå med. Emellertid har jag den största anledning i närvarande stund, då vi stå färdiga att flytta in i det socialistiska samhället, att säga vårt fosterland ett hjärtligt tack för allt vad det varit för oss, sedan 1865 års reform genomfördes. Jag tror att överallt i Sveriges bygder säger man också ett hjärtligt tack för vad vi fått under denna tid, och när man ser på andra kammarens sammansättning, tror jag, att det är många av även eder, mina herrar, som hava anledning att säga fosterlandet ett hjärtligt tack. Hade det icke varit så demokratiskt, som det är, hade helt säkert många av oss, som sitta här på bänkarna, icke suttit här den dag som i dag är.

Jag sade, att det icke är mycket i utskottsutlåtandet som för övrigt gör mig glad, men den som säger sig tro på en personlig Gud tillkommer det minst av allt att vara hopplös, och jag må säga, att jag är icke heller hopplös i denna stund. Jag är skäligen rådvill men icke rädlös, för att anföra ett rent paulinskt uttryck. Och jag tror att det är många, och det kanske långt in i vänsterlägren, som tänka att årens mängd få sona, vad stunden brutit. Huru många är det går åt att sona, vad som sålunda inträffat, är icke gott att säga. Emellertid, jag önskar fosterlandet av allt mitt hjärta all möjlig lycka i den tid som det nu går till mötes: Lycka till, vårt älskade fosterland!

Det är mången som förebrår oss, att vi stått emot denna reform. Jag är emellertid mycket glad åt, att jag stått emot den så länge som jag gjort. Och jag tror, att Sverige har stor anledning att vara tacksam mot de personer och partier som så gjort upp till dags dato. Under de senaste fyra åren tror jag, att socialdemokraterna fått lära

så mycket av tidsförhållandena, att det icke skall gå dem ur sinnet så hastigt. Jag vill icke gå närmare in på saken, ty så snart jag nämner kommissionerna, sprider sig en skugga över hela mitt väsen. Men i detta sammanhang gläder jag mig åt att vi haft fyra års kommissionsväsende. Herrarna veta, vad jag syftar på härvidlag.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Emellertid kan jag icke undgå att reflektera på huru det blir, när nu socialdemokraterna gå för att taga regeringsstömmarna — ty jag sysselsätter mig knappast med det mellanliggande partiet, då det ju endast är socialdemokraterna som det är någon kraft i, och därför också taga tömmarna om hand, så snart de kommit upp i droskon. Jag tänker, att de skola så småningom och kanske hastigt nog upptäcka, att utopien, som de verkligen tänkt sig skulle hägra på icke så långt avstånd, egentligen är långt borta, och i morgon finna de kanske, att den är ännu längre borta, och om några år så långt borta, att de se, att den icke få någon upphinnas någonsin. Det är vidare för mig alltid tröstrikt i denna sak att veta, att många av socialdemokraterna äro mycket duktiga karlar och mycket förståndiga män. Och jag är också viss om, att erfarenheten icke skall underlåta att giva detta präktiga förstånd de praktiska upplysningar, som tydligen allt emellanåt behövas.

När vi nu gå in under det välde som vi onekligen göra, är det åtskilliga saker som vi behöva tänka på en liten smula. Jag tänker förnämligast på religionen i vårt land. Jag skall icke gå in på några detaljer utan hänvisar endast till det socialdemokratiska programmet, hur det kommer att gestalta sig i religiöst avseende i vårt land, sedan de haft makten i några år. Jag tänker vidare på hur lantmännen kunna komma att få det något litet längre fram. Har man beräknat, hur snart vi kunna komma i den ställningen, att det vanliga skyddet, som lantmännen haft under de senaste trettio åren, kommer att verka igen. Hava vi följt med riksdagsförhandlingarna och det socialdemokratiska programmet, så veta vi ungefär, hur det kommer att gestalta sig i den socialistiska staten med detta skydd, som hemmansägarna haft. Men om också lantmännen efter detta komma att sakna det skydd som de hittills haft, har man anledning att fråga sig: då kommer väl åtminstone de industriprodukter som lantmännen behöva i sitt dagliga bruk att undergå en motsvarande prisödsättning. Jag frågar lantmännen, som stå här omkring mig: är det verkligen någon som tror något sådant?

Så en sak till. Hur kommer det att gestalta sig med skatteförhållandena i vårt land, sedan det gått en tid, när vi kommit därhän, att samtliga skatter för de högre inkomstagarna äro uppe i 75 å 80 % i närvarande tid? Det finns personer inom denna kammare, som kunna bekräfta riktigheten av vad jag säger. Var tänker man sig taga skatterna hädanefter, ty man kan ju icke fortsätta och mjölka den stora kon, till dess man tager rent av 100 procent. Vart skulle det under sådana förhållanden taga vägen med företagsamheten, ty man vill väl ändå icke arbeta för ingenting. Jag har hört många stora affärsmän och industrimän säga, att om det är så, att staten fortsätter på detta sätt och absorberar all förtjänst, ha vi ingenting

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

annat att göra än att giva oss iväg till ett annat land, där man icke till den grad utmjölkar företagsamheten, som händelsen är hos oss. Alltnog och sedan man mjölkat ut denna ko, måste man tänka sig att taga ut skatten av något annat, ty statskassan är icke överfylld ändå och jag frågar då lantmännen, varifrån de tänka sig att skatterna skola tagas hädanefter. Och om regimen verkar så, att den indrager all inkomst genom skatt, eller om man indrager själva skatteobjektet till staten, kan komma på ett ut för mig, ty om jag också har tu-en tunnor guld men icke har någon inkomst av detta guld, är det absolut likgiltigt, om jag har guldet eller ej.

Ja, säger man, vi kunna väl under sådana förhållanden vänta, att det uppstår en borgerlig samling, så att vi kunna hålla stånd emot soc.aldemokratien. Jag svarar: vill man se efter, vilka utsikter det finnes för en sådan samling, kan man läsa på sid. 26 i utskottutlåtandet. Där säger utskottsmajoriteten, d. v. s. vänstermajoriteten, att den är fullt ense om att vad som föreligger här är endast ett minimiprogram. Jag frågar: Hur skall då ett maximiprogram se ut? Det har man tydligen ännu icke uppvisat ifrån vare sig liberalt eller socialistiskt håll. Möjligen har man från vänstersocialistiskt håll fått en antydning därom, och som det visar sig, att den vänstersocialistiska delen av socialisterna är ganska kraftig i sin påfösning, torde vi däriifrån snort hava att förvänta maximiprogrammet på riksdagens bord. Skall den borgerliga vänstern också gå med på det? Vi få väl se. Det kan ju dock hända, och det är den enda förhoppning jag har, att så småningom börjar det inverka på valmännen. Vi få nämligen någonting, som heter debetsedlar, för varje år, och det är icke utan att man studerar dessa en liten smula och att därigenom en reaktion bland valmännen uppstår — de, som äro liberalt valda en gång, äro nog förlorade för den reaktion jag här talar om. Då kan man tänka sig, säger jag, att det blir en reaktion och en strid mellan den verkliga demokratien i vårt land och socialdemokratien, och då blir ställningen en helt annan, än vad den för närvarande är. Den, som lever får se.

Vad som för mig är det mest bekymmersamma i denna förordning det är, att det saknas fullständigt något, som giver oss någon som helst garanti för en verklig första kammare, d. v. s. en kammare med fullständig karaktärsskillnad från andra kammaren. Jag kan instämma i vad någon förut sagt, att skulle vi få en sådan första kammare, som här förutsattes, kunde man lika gärna tömma huset här bredvid, ty samlas vi här allihop känna vi mycket mera ansvar, än om vi lita på första kammaren. Jag vet också, att i denna kammare många beslut hava fattats i förhoppning om, att det skulle bli ett avslag i första kammaren. Bättre vore det då att taga hela ansvaret på oss här och handla i överensstämmelse därmed i varje fall. Jag skall icke uppträda såsom någon profet, men jag tror, att den borgerliga makt, som stöder ett sådant här förslag, har undergrävt sin egen ställning och den äger sedermera helt säkert ingen möjlighet att stå emot de påkänningar, som komma att göra sig gällande från annat håll.

Jag skall nu övergå till den paragraf, som man egentligen skulle sysselsätta sig med, ehuru man just icke haft tid till det för principdebattens skull, nämligen 8 §. I avseende på denna och åtskilliga andra paragrafer har jag väckt en motion, och i den föreslår jag, att rösträtt icke må inträda förr än vid fyllda 25 år och, i fråga om valrätt till landstingsman, vid fyllda 35 år med en tilläggsröst i senare fallet för den, som varit boende inom kommunen under de sistförflutna tvenne åren. Nu har jag hört, att det är förfärligt, att man ens tagit till 23 år. Men herr Möller har erkänt, att det är godtyckligt, om man väljer 23 eller 21 år, och jag är förvånad, att han icke gick ner till 18 år eller till 15 år, som är konfirmationsåldern. Finns det icke någon hållpunkt, kan man gå på hur långt som helst. Emellertid finns det nog någon hållpunkt, och då det är fråga om att finna hållpunkter, tänker jag, att vi få återfalla på det förnuftiga. Man kan ju rådfråga andra länder, hur de ha det i detta avseende. I de europeiska länderna i allmänhet är det visst icke något ovanligt, att rösträtt inträder först vid 25 år, såsom jag föreslagit, och jag vill säga, att sådant förekommer i de mest frisinna länder i Europa. I Danmark till exempel är det 25 år, i Norge 25 år, i Nederländerna 25 år och i Belgien 30 år. När jag yrkat på en åldersgräns av 25 år, anser jag mig således vara i mycket fri innat sällskap, och det är alltid roligt att hava förståndigt sådant sällskap. Emellertid är det väl knappast lönt att göra något yrkande, ehuru jag nog hade god lust till det.

Sedan har jag i fråga om landstingsmannavalen föreslagit, att de, som skola deltaga i dessa val, skola vara fyllda 35 år. Även där är jag i frisinnat sällskap. I Danmark har man nämligen också i detta fall en åldergräns av 35 år.

Detta är den första delen av motionen. I den andra delen har jag hemställt, att riksdagen, i likhet med vad som stadgats i de av mig angivna länderna, måtte som regel bibehålla de förutvarande strecken. Märk väl, jag säger i regel, således icke alltid. Då säger man att det är alldeles orimligt; något sådant kan väl icke finnas i övriga stater. Det finns det visst. Danmark har sitt streck, Nederländerna och Belgien sitt, och t. o. m. England har ett sådant streck. Även där har jag således ett ganska stort och rikt frisinnat sällskap.

Sedan har jag i avseende å kvinnans rösträtt också gjort ett särskilt yrkande, och det är, att gifta makar i regel må utan fullmakt få utöva varandras rösträtt, samt ett dessutom en röstberättigad person må berättigas att genom fullmakt föra talen och utöva rösträtt för ett större antal likaledes röstberättigade personer. Jag menar, att då man verkligen får ut kvinnan i det politiska livet, skall man tänka en liten smula på hur det gestaltar sig i bygderna för de små i samhället, som man så gärna talar om. Där sitta man och husfru långt inne i skogen; de kunna icke skriva en fullmakt och hava icke några vittnen. Då går den ena, kanske båda två förlorade för rösträtten, därför att de icke kunna utfärda en fullmakt. Vidare får man komma ihåg, att tjänare och tjänarinnor måste också rösta; i annat

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

(Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

fall anses husbonden vara mycket partisk, och det bleve säkerligen fråga om verklig politisk förföljelse, ifall man icke tilläte drängen och pigan att göra sin plikt i detta avseende. Men om de gå ut båda två och så far och mor gå ut, vem skall då sköta huset? Ja, invänder man, vi ha fullmakter. Jag har redan betonat, att det är många, som icke förstå sig på att skriva en fullmakt. Jag vill blott motivera min ställning och anser mig hava sakliga skäl för mitt förslag.

Till sist har jag motionerat om att i nu framlagda kommunalförordningar även infördes bestämmelse om att kvalificerad majoritet må erfordras, då beslutet avser beviljande av rättigheter till försäljning av alkoholhaltiga drycker. Det var en liknande motion av en annan nykterhetsman, som också gick till samma utskott. Besynnerligt nog och betecknande nog, när vi nu inträda i den nya staten, ägnades ingendera av motionerna den ringaste uppmärksamhet. Jag tror mig veta, att inom utskottet sitta åtskilliga, som verkligen åtminstone utåt vilja vara riktigt effektiva nykterhetsvänner. De hade bort åtminstone skänka någon liten uppmärksamhet åt motionen och åtminstone kunnat säga, varför de icke kunde upptaga den till behandling, ty den är faktiskt icke upptagen till behandling.

Emellertid tjänar det nu icke någonting till, att jag gör något yrkande i dessa punkter, utan jag skall stanna vid att förena mig i det yrkande, som här i förmiddags gjordes av herr Norman, och ävenså i det yrkande, som likaledes här i dag framställt av herr Pettersson i Bjälbo.

Vidare anförde:

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke nu försöka mig på att besvara någon av de många frågor, som herr Räf här framställde under sitt anförande. Då nu herr Räf för sin del ansåg att socialdemokraterna äro ganska förståndiga karlar, torde han ju kunna avvakta tiden och se, vad dessa försändra karlar komma att göra, när de få ta hand om makten, såsom han uttryckte sig. Det kan för övrigt vara onödigt att ytterligare förlänga debatten med att närmare ingå på detta.

För min del skall jag fatta mig ganska kort. Jag kan göra det så mycket hellre, som jag helt och hållet kan instämma i det anförande, som herr Branting höll här i kammaren på förmiddagen. Men då jag inom utskottet ävensom inom den mindre delegationen inom utskottet deltagit i behandlingen av denna viktiga fråga, känner jag ett behov av att vid detta tillfälle avge en personlig deklARATION.

Utskottet erinrar i sin motivering om, att högern krävt höjda åldersgränser och att det å andra sidan från vissa håll inom utskottet rests ett bestämt motstånd mot varje höjning av åldersgränserna. Jag har för min del hört till dessa senare, som ansett, att man icke nu borde röra vid åldersgränserna i den riktning som högern föreslagit. Jag önskar nämligen, att den kraft och den entusiasm, som finnas hos ungdomen, bör utnyttjas till samhällets bästa. Man bör

enligt min mening, inriktad denna kraft och denna entusiasm hos de unga på allmänna samhällsangelägenheter och giva de unga inflytande på dessa och därmed lära dem att känna ansvar för samhället och dess utveckling. Det är därför, som jag för min del inte med lätt hjärta kunnat gå med på eftergifterna ifråga om höjda åldersgränser. Men jag måste säga mig, att när det gällde att ta ställning till å ena sidan den föreslagna 27-årsgränsen och å andra sidan att kunna få grunden till den demokratiska byggnaden lagd på det enda riktiga sättet, djupare, bredare och säkrare än regeringens, och då man vidare hade möjlighet att få denna grund lagd även för den politiska rösträtten, kunde jag för min del låta betänkligheterna fara. Var och en, som haft tillfälle att tränga in i detta spörsmål och ställts inför valet mellan att å ena sidan taga förslaget och å andra sidan ställa sig bestämt avvisande mot dessa krav på höjda åldersstreck och taga risken av en strid, som man inte vet, var och hur den skulle komma att sluta, måste säga sig, att här har man knappt haft någon anledning att tveka i valet. För min del har jag icke heller gjort det.

Jag vill här förklara, att jag är fullt beredd att såväl här i riksdagen som ute i landet taga min andel i ansvaret för överenskomsten och att jag också är beredd att till alla delar fullfölja densamma. Men när jag avger denna förklaring, vill jag också samtidigt framhålla, att vad på mig ankommer och i den mån jag framdeles kan få tillfälle inverka på dessa förhållanden, kommer jag också att göra vad jag kan för att undanröja svagheter i den byggnad, som nu uppföres på den demokratiska grunden. Dessa svagheter äro, såsom här förut framhållits, av den beskaffenhet, att de icke kunna komma att stå sig i framtiden. Främst bland dessa svagheter står fordran på 27-årsåldern för rätt att delta i landstingsvalen ävensom i valen av dessa särskilda delegationer, som skola väljas i våra större städer i och för första kammervalen. Jag är för min del övertygad om, att man inom ganska kort tid skall komma underfund med, att dessa anordningar icke passa ihop med den demokratiska grunden. De måste röjas undan, och vi måste se till, att vi på den allmänna rösträttens grund, kunna bygga på de våningar, som erfordras för att svenska folket skall komma att trivas i samhällsbyggnaden.

Jag är fullt medveten om, att även inom vårt parti man inte på alla håll känner sig belåten med de resultat, som utskottet här kommit till. Men jag är också förvissad om, att när dessa mina partikamrater bli i tillfälle att närmare genomtänka, vad denna reform innebär, vilket väl i varie fall sker senast när densamma hunnit komma i full tillämpning fram på vårsidan, skola de också, komma att erkänna att det varit en reform, som man inte kunde förkasta, då den ger det svenska folket enkannerligen de små i samhället, möjlighet att kunna göra sin rätt gällande.

Jag skall nu, herr talman, beröra ett par detaljer vari yrkanden framställts, men jag skall inte gå in på dessa i vidare mån än den nu föredragna paragrafen ger anledning till detsamma. En annan

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

detalj, där jag har en reservation, torde jag få tillfälle att återkomma till senare.

Här har i dag framställts yrkande om bifall till den av herr Lindman m. fl. avgivna reservationen beträffande det s. k. fattigvårdsstrecket. I denna reservation ha reservanterna yrkat, att i 8 §. vilken vi nu behandla, skulle införas ett stadgande av följande lydelse: »den, som av allmänna fattigvården åtnjuter varaktig försörjning», under det att utskottet för sin del hemställt, att punkten skulle lyda: »den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning». Jag anser mig böra nämna ett par ord om dessa förslag, då jag varit i tillfälle att deltaga i den utredning rörande de politiska strecken, som herrarna känna till och varit i tillfälle att taga del av. Jag vill härvid framhålla, att om man över huvud taget skall bibehålla någon del av det s. k. fattigstrecket, så är det förenat med stora svårigheter att finna en tillfredsställande formulering. Den formulering, som herr Lindman m. fl. ha framställt i sin reservation och till vilken herr Pettersson i Bjälbo i dag yrkat bifall, skärper fattigvårdsstrecket till den grad, att det blir ungefär detsamma som det för närvarande är, ty vad innebär detta ord: »varaktig försörjning»? Jo, det innebär ingenting mer och ingenting mindre, än att om en person har ett understöd, låt oss säga endast ett par kronor i månaden under en längre tid, skall denna person bli förlustig sin rösträtt, även om han till större delen bidrager till sin försörjning och han i övrigt är skötsam och ordentlig. För övrigt är det uppenbart, att det är förenat med stora svårigheter att dra upp en gräns mellan tillfällig och varaktig försörjning. Jag vet icke, hur herrarna tänka sig, att man ska'l kunna tillämpa detta stadgande om varaktig försörjning. Mena herrarna, att det är »varaktig försörjning», om understödet, det må vara stort eller litet, utgår under två månader, tre månader, sex månader eller ett år? Det vet man ingenting om. Jag tror, att om man tänker närmare på detta, skall man finna, att det är en ren omöjlighet att gå med på det förslag, som reservationen innebär. Om man däremot håller sig till det förslag, som föreligger i utskottets utlåtande, nämligen, »den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning», så vinner man en skarp begränsning i streckets verkningar. Detta ord »omhändertagen» innefattar jämt stadgandets formulering i övrigt att personen i fråga är intagen på en fattigvårdsmästalt eller är av allmänna fattigvården utackorderad. Man har här en fast utgångspunkt för att kunna bedöma en persons förhållanden, utan att riskera, att stadgandet kommer att tillämpas så, som med det nuvarande är fallet, nämligen på det ena hållet så och på det andra hållet så.

Vidare kan jag icke underlåta att säga ett par ord till herr Norman, vilken trots det att han för sin del konstaterade och erkände, att det finns många ordentliga medborgare, som drabbas av det nuvarande utskylls-strecket, och att detta är en orättfärdighet, likväl ändå till sist kom med ett yrkande, att ingen skall få rösträtt, som icke betalat sin skatt under de närmast förflutna tre åren. Finns

det någon som helst konsekvens i detta? För min del kan jag icke se, att så är. Det må vara tillräckligt, att vi ha kvar detta skatte-strecksrudiment, såsom det betecknats, vilket rudiment jag hoppas snart nog skall komma att undanröjas, därför att det absolut icke passar ihop med den demokratiska byggnaden.

Herr talman! Jag vill sluta med att framhålla såsom min mening, att vänstern visserligen icke kan känna sig fullt tillfredsstäl'd med det reformförslag, som föreligger, men att detsamma dock ger möjlighet, att genomföra en fullt demokratisk ordning och sålunda också skapar förutsättningar för, att det svenska folket skall kunna ordna om i sitt eget hus, som det finner för gott och lämpligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då vi vid årets lagtima riksdag behandlade frågan om den kommunala rösträtten, tillät jag mig yttra, att jag fann det vara ett fel, att man icke då på samma gång hade framlagt författningsfrågan till lösning. Med den stora betydelse, som den kommunala rösträtten indirekt hade i vår författning och som den ju ännu har och, såsom det ju är meningen, fortfarande skall ha, kunde jag icke finna det vara den rätta vägen, att man blott framlade förslag om lösning av den kommunala rösträttsfrågan och icke såg eller låtsade sig se de indirekta följderna därav. Det fanns ju i den kungl. propositionen nästan icke ett spår till uttalande om de indirekta följder, som en lösning i enligt med det då framlagda kungl. förslaget skulle komma att få. Jag får erkänna, att i så måtto är den nu föreliggande kungl. propositionen i detta hänseende bättre, att man nämligen där finner av hans excellens herr statsministerns dikta-men till statsrådsprotokollet, att åtminstone någon tanke är ägnad åt författningsspörsmålet. Men några vidare riktlinjer för, hur man tänkt sig lösningen, när det skulle bliva demokrati, finner jag däremot icke, och framför allt finner jag det också vara ett fel, att man icke det minsta angivit, i vad ställning andra kammaren borde stå till en första kammare med en kommunal rösträtt enligt de grunder, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition till urtima riksdagen. I den delen har ju åtminstone utskottet angivit sina tankar, och jag förmodar, att man får väl taga dessa uttalanden såsom en utfästelse, huruledes andra kammaren skulle se ut, d. v. s. huru grundvalen för dess sammansättning skulle vara. Det är något egendomligt, att när man skall tränga in i så stora problem, man strängt taget icke kan göra det så, som det bör göras. Icke ens den enskilde riksdagsmannen, som här talar, kan göra det: han får väl icke komma alltför långt utanför det ärende, som formellt behandlas, nämligen den kommunala rösträtten. Då emellertid de talare, som före mig haft ordet, nästan samtliga gått in på författningsfrågan och olika detalier av densamma, så hoppas jag, att herr talmannen tillåter även mig att så göra.

Jag vill då först säga, att i likhet med vad jag uttalade i våras,

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

anser jag även nu den kommunala rösträttsfrågan vara den ojämförligt minsta frågan härvidlag. Det betyder nämligen, åtminstone vad beträffar de egentliga landsbygdskommunerna, ytterst litet, om man har rösträtten lagd litet mer eller mindre radikalt, det vågar jag påstå. Den huvudsakligaste vikten måste man i detta fall lägga vid de bestämmelser, som avse själva besluten, med ett ord de garantier, som man möjligtvis uppställer, för att besluten skola utfalla på det sätt, att en tillfälligt uppjagad stämning i en viss riktning icke kan löpa rent av bort med förståndet. Före framläggandet av förslaget i våras hade det ju tillisatts sakkunniga med uppdrag att utarbeta vissa grunder i nämnda avseende. Jag tillät mig då yttra, att dessa grunder nog kunde vara rätt bra i sig själva, men att verkan av desamma inställde sig väl sent. Det var nämligen ytterst höga skattebelopp, som man skulle komma till inom kommunerna, innan den egentliga verkningsgraden gjorde sig gällande enligt de sakkunnigas förslag. Och jag vågar fortfarande påstå, att det är lika viktigt, om icke viktigare, att man sköter finanserna inom kommunerna klokt och väl och har garanti för att så sker, så att man icke rent av dränker sig i alltför höga kommunalskatter. Men på denna punkt har det nya förslaget just icke mycket att ge. Dock hyser jag den uppfattningen, att när man i framtiden har kommunalt sett kört fast på åtskilliga sådana skär, det då icke skall bli alldeles omöjligt att förbättra vad som brister i detta hänseende, om man nämligen låter det kommunala vara kommunalt och icke alltför mycket inblandar det politiska däruti.

Jag vill därför förklara, att jag för min del kan acceptera den kommunala rösträtten så, som den här föreligger enligt Kungl. Maj:ts och enligt utskottets förslag. Utskottet har uti detta fall förbättrat Kungl. Maj:ts förslag genom att taga bort den oförmligheten, att det avgörande härvidlag skulle vara, att skatten blivit debiterad, men icke om man betalat den. Förslaget är ojämförligt mycket bättre så, som utskottet lagt detsamma, det är ostridigt. Om det också går längre än regeringens förslag, får det dock på det sättet en helt annan och klokare mening än vad fallet är med regeringens förslag.

Det gäller här även en annan fråga, som vi förut ha behandlat fristående, men som nu blivit sammanförd med allt det övriga, nämligen frågan om den kvinnliga rösträtten. Den har varit mycket omdebatterad och omtvistad, och den har blivit sedd från mycket olika synpunkter. För min del bekänner jag gärna, att jag för över tio år sedan talade för densamma. Skälen voro kanske icke precis de, som man vanligtvis använder, utan vad som var avgörande för mig var, att sedan man praktiskt sett lämnat rösträtt till varje man, som ville ha sådan — ty det har man faktiskt gjort beträffande den politiska rösträtten — var det alldeles ohållbart att säga nej till den intelligenta kvinnan, som begärde att få rösträtt. Man hade icke något bärande skäl att komma med för en vägran därvidlag, och jag beklagar mycket, att man icke inom partierna på allvar upptagit denna fråga, så att den kunnat lösas successivt och i tid. Nu, när

man får den över sig, skall den tagas i ett tag, och jag inser, att i detta fall kan man icke göra på annat sätt beträffande den kvinnliga rösträtten.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Men det förvånar mig här mycket, att det finnes fyra reservanter, som så skarpt uttala sig emot, att gifft man eller kvinna finge utöva rösrätt för den andra maken, utan att den vanliga fullmaktsrätten därigenom bortoges. Herrarna tyckas icke alls förstå, hurudana förhållandena äro ute på landsbygden. Är det meningen att, såsom här säges, det nu skall bliva en verklig demokrati, vilket jag för min del önskar, att det må bliva, då vilja nog även herrarna, att rösterna över allt avgivas så jämt och fylligt som möjligt, icke blott i städer och stadslignande samhällen utan även på landsbygden. Men detta låter sig helt säkert icke göra, utan att man medger fullmaktsröstning på sätt nu skett i utskottets förslag. Jag beklagar blott att denna rätt endast gäller för ett år, men jag förmodar, att man kan av Kungl. Maj:t förvänta ett sådant förslag, som verkligen uppfyller det behov, som i detta hänseende förefinnes ute på landsbygden.

I sammanhang därmed har ju även en annan gammal fråga, nämligen huru sjömännen skulle kunna utöva sin rösträtt, vunnit sin lösning. Riksdagen skrev år 1908 till Kungl. Maj:t rörande den frågan. År 1909 försökte jag personligen intressera den dåvarande justitieministern för saken, på det att snarast möjligt något mått åtgöras i detta stycke. Det svarades, att åtskilliga ärenden förelågo, men sedan dessa blivit färdiga, så skule, lovade justitieministern, denna fråga om sjömännens rösträtt upptagas till prövning. Nu ha nio och ett halvt år svunnit hän, men det har ändå icke åtgjorts något i den frågan. Det är sannerligen på tiden, att även den blir föremål för behandling, och vi ha ju nu löfte från Kungl. Maj:t att så också skall ske. Men det är märkvärdigt, när man å ena sidan ser, hurusom en viss rösträtsreform skall tagas per månad, medan man å andra sidan kunnat sova så lugnt på denna fråga i tio år, under vilken tid ju många ministärer ha suttit. Man finner, hurusom icke alla röstrågor bliva med ens avgjorda.

Jag vill, som sagt, här på det starkaste understryka, att om det skall var någon verklig mening med den kvinnliga rösrätten på landsbygden, bör Kungl. Maj:t icke alltför snävt begränsa möjligheten för kvinnan att, vare sig det nu skall ske genom fullmakt eller på annat sätt, faktiskt kunna utöva rösrätten. Ty herrarna skola lägga på minnet, att intresset bland landsbygdens kvinnor för rösträtten, såväl den kommunala som den politiska, kan man betrakta vara nära på lika med plus minus noll. Det är tråkigt, att så är förhållandet, och icke minst tycker jag, att så är, då jag själv anser det vara rättvist och klokt, att kvinnorna få rösträtt. Men jag kan icke blunda för faktum härvidlag. Jag måste till och med erkänna att man ibland stöter på ett rent av fiendligt motstånd för den kvinnliga rösträtten just hos kvinnorna själva och av dem får höra sådana yttranden, som tyda på, att de rent av tycka, att det är en börda, som på detta sätt blivit dem pålagd. Det är därför, som det är så ytterst viktigt, att man

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

åtminstone åtskilliga år framåt, till dess man hunnit komma in i gängorna, gör möjligheten att avgiva rösterna så vid som möjligt, då det nu gäller att införa den kvinnliga rösträtten.

Så finnas ju här de så kallade strecken, som även verka kommunalt. Jag skall förbigå dem här och behandla dem i sammanhang med författningsfrågan, då de synas mig höra lika mycket eller ännu mera dit än till de egentliga kommunala frågorna.

Om man då först går in en smula på författningsfrågans gebit, så rullar ju upp sig även detta spörsmål: hurudan har man avsett att vår författning skall vara, enkammar- eller tvåkammarssystem? På den frågan har man egentligen icke under denna debatt från majoriteten i denna kammare fått något svar. Det tyder på: att svaret är viktigt på den frågan, huru man skall inrätta sig i avseende på författningen. Skall man ha ett tvåkammarssystem, nåja, då skall man givetvis ha det effektivt, så att det verkar som ett tvåkammarssystem och icke som ett enkammarssystem, som sammanträder på två rum, ty det senare tror jag jämt upp är det allra sämsta. Jag tilät mig också att i våras uttala, att jag trodde icke, att det skulle skada någon fråga, om den behandlades ur något olika synvinklar, och jag står på samma grund nu. Jag underströk också, att författningsfrågan var så oändligt mycket viktigare än frågan om den kommunala rösträtten, och att detta icke var bara en fras utan rena allvaret tror jag mig kunna visa genom att framhålla, att den lilla organisation, som jag tillhör, sammanträdde i september för att utarbeta ett grundligt förslag i författningsfrågan och rörande den kommunala rösträtten, och detta gjorde vi också och hade ämnat att till den lagtima riksdagens sammanträde framlägga detta såsom motion.

Jag behöver därför icke alls taga mot den förebråelsen, att jag icke skulle ha intresse för rösträttsfrågan. Nej, visst icke, det har varit allvar. vad jag här yttrat, att det både var vår viktigaste fråga och att vi snar' borde gå att lösa densamma. Jag tror, att det är ett stort fel, att vi icke långt förut på allvar uptagit denna fråga och gått till boten av densamma.

Nu kländrar det ena partiet det andra, och jag tror, att vart och ett av de stora partierna kunna taga åt sig något av detta. Icke var det rätta sättet att lösa rösträttsfrågan det att blott framlägga ett förslag om ändring av den kommunala rösträtten. Man kan icke komma ifrån att detta icke är att taga frågan i stort, och naturligtvis har det varit ett fel hos högern att den icke i tid framlagt ett bärande rösträttsförslag. Därmed vill jag icke kländra någon enskild, men det visar, att det i allmänna angelägenheter är farligt att låta frågorna växa sig över huvudet, utan man bör söka bringa frågorna till lösning: medan tid är, och verka positivt därför, ty eljest kan det hända, att när en lösning tvingar sig fram, denna kan råka bli sådan, att nära nog ingen finner sig nöjd med densamma.

Jag går naturligtvis ut från det tvåkammarssystem, som vi faktiskt ha och som vi böra ha även i framtiden. I enlighet med det uttalande, som jag förut gjort, vill jag då, att det skall vara så

pass stor skillnad i grunderna för kamrarnas sammansättning, att man kan anse, att det icke blir en kammare på två rum, såsom jag nyss yttrade. Jag vågar då påstå, att det förslag, som nu föreligger, knappast fyller det måttet. Skillnaden åstadkommes genom de fyra årsklasserna, de övriga skiljaktigheterna anser jag betydligt nästan ingenting. Men jag medger, att den frågan kan man diskutera. Det har förut yttrats av en talare i dag, att denna åldersbegränsning är satt ganska godtyckligt. Ja, det är den väl, där den förekommer, för alla folk. Var ha de fått någon egentlig uppenbarelse, huru de skulle skriva sina grundlagar. De bestämma alltså denna gräns så, som de anse det vara bäst att förlägga den. Och så får jag väl tro, att utskottet satt denna sak. Det har gått en medelväg mellan de olika meningarna och med ledning därav bestämt denna åldersgräns. Men skillnaden mellan de olika kamrarna blir härigenom så ytterst liten, att jag tror icke, att det varit klokt att göra den så liten. Jag är visst icke blind för betydelsen av de åttaåriga mandat, varigenom de, som äro 26 år, när de välja, bliva 34 år, när de skola välja nästa gång. Men man skall komma ihåg, att den som äger att välja är dock icke äldre än 26 eller 27 år, och det är bra liten skillnad mellan den som är 23 och den som är 27 år. Att detta skall kunna konstituera en verklig skillnad mellan kamrarna tror jag vara ytterst tvivelaktigt.

Det har också gjorts invändningar mot, att valen till landstingen förutsätta så hög ålder. Ja, det är sant, och icke minst detta gör, att jag verkligen på det högsta förvånar mig över att, när nu utskottet beträffande de större städerna fick tillgripa den utvägen att förordna elektorer för förstakammarvalen, utskottet icke tog steget fullt ut och skilde landstingen helt och hållet från funktionen att utse förstakammarledamöterna. Det uttalades här från statsrådsbänken vid remissen av den kungliga propositionen så starka sympatier för det gamla förfaringssättet, att ledamöterna i första kammaren skulle utses av landstingen. Ja, jag förvånade mig verkligen över att ett sådant yttrande kom från det hållet, ty det är icke så många år sedan samme man visade sig ha rätt låga tankar om landstingen. Men det är icke detta, som gör, att jag tror det vara ett fel att man icke sökt åstadkomma denna åtskilnad. Jag tror nämligen, att man underskattar betydelsen av att kommunalfullmäktige och landstingen helt och hållet frigöras från befattningen med politiska val och med partiväsendet, såvida detta över huvud taget är möjligt. Jag har icke gått på djupet med den frågan, men jag anser det vara av så stor betydelse, att det mer än väl skulle motväga de olägenheter, som ett dylikt tillvägagångssätt skulle kunna medföra. Jag är icke blind för att landstingen såsom valkorporationer kunna ha sina fördelar, men det andra systemet hade bestämt haft ännu större fördelar, och framför allt hade man därigenom kommit ifrån att bestämma åldern för valrätt till landsting till 27 år.

Nu är det naturligtvis icke att tänka på någon rubbning i den saken, och jag erkänner, att denna sak icke precis är av någon avgörande betydelse i mina ögon, men jag har dock velat framhålla

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

dessas synpunkter här för att därmed markera, att jag tror, att man handlat riktigare, om man valt den andra vägen.

Ja, denna rösträttsfråga innehåller så många detaljer, att tiden icke medger att ingå på dem alla. Jag får därför begränsa mig till ett par, bland dem de så kallade strecken.

Beträffande fattigvårdsstrecket tror jag, att den motivering, som utkottet därvid förebragt, icke precis är den allra lyckligaste. Men jag erkänner så gärna svårigheten att få någon, som tål vid all möjlig kritik. Jag får uppriktigt bekänna, att jag tillmåter icke detta streck en så synnerligen stor betydelse. Och varför gör jag icke det? Jo, jag tror icke, att det finnes något av våra svenska partier nu, och jag hoppas och tror, att det icke heller i framtiden måtte finnas något parti, som engagerar fattighjon för sina syften. Så lågt tänker jag icke om de svenska riksdagsmännen, det får jag säga, mina herrar; jag tror icke, att de komma ut på det planet. Och då har praktiskt taget detta streck icke så synnerligen stor betydelse.

Kommer jag så till den mest omtvistade punkten, det så kallade utskyls-strecket, så säger jag genast, att jag betraktar icke precis detta streck ur skattesympunkt, åtminstone icke företrädesvis. Jag har med intresse genomläst de särskilda kommitterades yttrande, och jag har funnit siffrorna i deras statistik rätta, men vad som något förvånat mig är, att man tagit denna statistik väl mycket i klump: man har icke jämfört de olika kommunerna med varandra. Jag vill icke precis säga, att detta är ett fel, men jag påstår, att det varit mera upplysande och mera ägnat att klargöra åtskilliga punkter beträffande möjligheten att kunna omlägga utskyls-strecket, om man gått den vägen, att man i högre grad låtit statistiken avse en jämförelse mellan de olika kommunernas ställning. Om man nu går den vägen att taga statistiken från kommunerna — det har jag verkligen gjort själv långt före detta — så kan man icke undgå att bli slagen med stor häpnad, när man ser siffrorna för de fattiga landskommunerna. I åtskilliga av dessa stupa icke mer än 1—2 procent av de skattskyldiga. I de rika kommunerna, i de stora stadskommunerna stupa boråt 40—50, ja, jag tror till och med 60 procent. Hur kan det vara så? Jo, säger man, anledningen är fattigdom, sjukdom, olyckor, över huvud taget oförvållad misär. Men, mina herrar, alla dessa olyckor hända på landsbygden också. Och när det gäller sjukdom är det ju så, att man på den egentliga landsbygden icke har tillgång till läkare, eller åtminstone har man mycket långt till sådan. Inkomsterna äro ju på landsbygden relativt mindre. Men ändå är det så att på landsbygden det är en obetydlig procent som faller för detta streck. I kommuner åter, där man tycker, att allting är väl beställt, är procenten av för skattestrecket fallande högre. Jag kan icke tro annat än att i dessa senare kommuner det knappast kan vara stort fler än i landsbygskommunerna, som oförskyllt få lida för strecken, detta även i de kommuner där så många fallit, allt procentuellt beräknat. Jag tycker det är orimligt, att det kan vara på något annat sätt.

Dock gör sig en annan fråga gällande, som jag icke ser i herrar kommitterades utredning. Jag erkänner gärna, att hur man än skriver för att åstadkomma lättnader, det dock finns åtskilliga fall, där man gjorde orätt, om man låte skattestrecket stå kvar. Det erkänner jag. Men för att undvika denna orättvisa skall detta lilla antal taga alla de andra på sin rygg, alla som äro veritabla skatteskolkare. Har man icke tänkt på att man därigenom gör orätt? Om man läser igenom herrar kommitterades utredning, finner man, att de ändå indirekt medgiva, att skatteskolkning är något orätt. Jag har då gjort mig den frågan: Var då vägen med bibehållet skattestreck så alldeles ofrånkomlig, att man kunde säga, att den var totalt stängd? Jag gör den frågan, det må gå hur som helst; om jag icke gör den, gör jag orätt. Man har invänt att härvidlag åtkilliga skäl icke äro hållbara. En person kan t. ex. bli pålagd för hög skatt. Ja, men då skall den saken ordnas på annat sätt och inte i detta sammanhang. Jag förmodar att man icke kan rätta till våra skattelagar på detta indirekta sätt.

Av många av herrarna är det nog betraktat som en fördom av folket på landsbygden, att man så starkt håller på skattestrecket. Av resonemang, som jag hört, har jag förstått, att herrarna betrakta saken så. Men jag vågar bestämt säga, att det icke är någon fördom.

Det får ju medgivas av alla, att det förslag beträffande förändring av rösträtten och även av vår författning, som utskottet nu framlagt, är djupt ingripande. Många av landsbygdens befolkning hava nog haft svårt att följa med detsamma. I de många tuseu hemmen på landsbygden, där man nu spontant i adresser och resolutioner givit sin mening till känna, torde man nog komma att känna detta. Ingen enda av dem som härvidlag uttalat sin mening hava mera vänt sig mot något än just det, att man uppgivit detta streck. Man har gått med på allt det andra och förklarat, att om tiden fordrade det, så skulle man gå mycket långt, men när det gällt borttagande av skattestrecket, ha alla dessa protesterat på sätt som skett. Man har icke med tal eller dylikt försökt hetsa upp folket. Det är sannerligen sådant folk som icke rör sig fort; människorna äro lugna och tröga. Men just på denna punkt hava de känt, att det går emot all tradition, att det är en sak som de icke kunna vara med om. Nå, varför ligger det dem då i blodet, att detta streck bör stå kvar? Tro herrarna, att det är för skatteskillingarnas skull? Nej, visst icke! Det som genomandar detta landsbygdens enkla folk är plikt känslan: Jag skall göra min skyldighet. Herrarna få medge, att om man säger, att skatten trycker för hårt, men den fattige på landsbygden ändock betalar den, även om den icke betalas i städerna, så göra herrarna orätt mot det fattiga folket på landsbygden, som betalar sin skatt. Så tycka också de fattiga på landsbygden. De vilja göra sin skyldighet mot staten, de vilja på alla områden göra sin plikt. Det har väl i tusen tonarter ljudit för dem. Ni jordbrukare, det är er plikt att göra det yttersta för ert land. På samma håll, från vilket detta rop gått ut, säger man nu: Ja, kunna ni krypa undan er skatt.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
munalä röst-
rätten m. m.
(Forts.)

så inverkar det i medborgerligt avseende icke det minsta. — Kan det vara klokt tal? Jag spørjer. Det är dock så, att man på åtskilliga områden kan förvånas över hur olika man går fram, när det gäller denna sak. Vi se ju, att på ett område, som man kan säga är nästan mer än halvofficiellt, nämligen spritbolagens, man på flera ställen tillämpar det s. k. Hedemora-systemet. För att få motbok skall man nu ha kvitterad debetsedel. Ja, mina herrar, vilken är då störst, motboksrätten eller medborgarrätten? Jag skall icke göra några reflektioner, det är nog de som göra det min bön förutan.

Man har här så mycket talat om, att nu bryter den nya dagen in, folkets stora dag. Ja, jag hälsar den dagen välkommen; jag hälsar massorna välkomna till att övertaga ledningen, i detta land. Men, mina herrar, då få de ledande männen också inskräpa plikten hos massorna att fullgöra sina skyldigheter mot landet helt och fullt. Jag tycker, att det ser så märkvärdigt ut, när man just i inkörsporten svävar nå målet så mycket. Ty herrarna vilja väl icke tro, att skatter äro en sak som slutar i detta land i brådrasket. De få nog finnas kvar, även om man säger, att den rike skall betala så mycket han kan. Allt tyder på, att det nog blir plats i skattehöven även för de fattiges slantar. Även jag har åtskilliga gånger talat till massorna, men på samma gång jag framhållit vad man har rätt att kräva, har jag aldrig underlåtit framhålla också plikten. Det är just denna det hänger på. Hur man än ser frågan, så kan det icke hjälpas, att om en stat och ett folk skall äga bestånd, så får man besinna, att det icke går att få fram plikterna blott och bart genom strafflagsbestämmelser eller uppbördsreglementen, de må vara gjorda hur väl som helst. Nej, hos folket måste finnas den levande känslan, att man gör sin plikt, oavsett straff eller belöning. Den gamla tiden visar oss, hurusom ett folk, det stora romarefolket gick fram över hela världen, så länge plikten stod klar och kraftig hos detsamma men hurusom, när pliktens bud suddades ut, det romerska väldet föll i grus och spillror. Aldrig har jag sett något samhälle äga bestånd, utan att man haft en klar blick för att man skall göra sin plikt. Har man icke den klara blicken går det fort utför. Detta är också kanske en anledning till att denna plikt-känsla så starkt rört sig hos jordbrukarfolket att man i åtskilliga hundra år stred så mycket på den punkten. Man stred mot frälset. Många gånger såg det hopplöst ut, som om man skulle ohjälpligt ligga under i den kampen, men man höll i, och till sist fick man bort företrädesrättigheterna, d. v. s. rättigheter utan motsvarande skyldighet. Nu rycker upp det nya frälset, visserligen icke under adligt sköldemärke, men ett frälse, som har rättigheter men suddar ut skyldigheterna.

Utskottets ärade ordförande gav oss alldeles klart besked om, att det var en mycket kort tidsfrist för de s. k. rudimenterna. Det var åtminstone jag övertygad om förut, ty jag erkänner, att detta håller icke ihop, det är icke något helt. Men det är dock en skillnad. Tag bort plikterna en och en, och herrarna skola till sist kanske ha allenast rättigheterna kvar! Då skulle jag verkligen vilja se, på vad sätt de, som nu rycka fram till att leda vårt folk, till att bliva vårt folks

styresmän, skola reda sig, när det blivit så, att blott rättigheterna fått riktigt tränga igenom och man kan krypa undan plikterna. Då kanske de behöva det enkla folket som nu ropar till er: Våra plikter skola vi göra, avgören i riksdagen våra skyldigheter, så att vi kunna göra våra plikter, skyldigheterna vilja vi fullgöra, avskriven ej plikten. Man har sagt, att i åtskilliga andra länder det icke är på så sätt. Ja, man har nog åtskilliga bestämmelser där. Men det blir dock en stor skillnad, om man tager bort en bestämmelse i viss riktning och icke anser sig behöva sätta dit någon ny. Som man nu har lagt saken, kan den icke få någon annan färg. Jag vill därför icke hålla på, att vi skola stå på den extrema ståndpunkt, på vilken vi förut stodo, men att som här sker alldeles stryka bort skatteplikten, tycker jag icke vara alldeles riktigt. Jag fordrar icke och ej heller de många tusen valmän, som stå bakom mig och vars talesman jag i detta ögonblick är, att man skall få rösträtt utan att betala skatt. Vi fordra endast, att den som har skatt att betala, skall betala den och att skatterna skola läggas så, att de kunna betalas. Det är skillnaden.

Detta, mina herrar, är icke någon obetydlig punkt. Det kan man visserligen säga, då man läser blott en rad eller så. Jag tror tvärtom detta vara *själva grunden*, varpå man skall bygga och gå fram. Må man lägga författningen mer eller mindre till vänster eller höger, det betyder ej så mycket, ty staten får i alla fall vila på sina medborgare, och medborgarplikten är den enda grund, som till sist håller. För mig gör det ingenting om ledarna äro högermän eller vänstermän; det är deras gärningar det kommer an på, och det finnes dugliga män på båda sidor. Men jag skulle verkligen svika traditionerna hos vårt jordbrukande folk, om jag icke skulle säga vad jag nu har sagt.

Jag vet väl, att jag är i en förkrossande minoritet, måhända står jag rent av ensam, men det är av en viss betydelse för folket uti landet, att någon även för dess talan, och framtiden, mina herrar, kan måhända te sig en liten smula ljusare för dem, om man skulle finna, att icke alla ignorera dem på denna stora dag. Det är därför jag är tvingad att göra ett yrkande, vilket jag själv djupt beklagar. Jag har emellertid under den valstrid som föregick mitt utkorande till riksdagsman, själv bestämt angivit min ståndpunkt i frågan. Det förekom vid så många möten diskussioner i rösträttsfrågan, och jag lät då alla förstå, att jag ville gå mycket långt, men jag höll på, att sin plikt som medborgare den skulle man göra. Jag kan icke som ärlig man vika från den åsikt jag då uttalade. Varenda röst, som jag fick, gavs mig under den förutsättningen. Det kan hända, fast jag icke tror det, att mina valmän ändrat mening i den punkten. Nå, då få de utse en annan riksdagsman, men jag beklagar, att icke valmännen givits tillfälle att yttra sig, när det gäller så djupgående frågor som denna. Jag skall icke tillåta mig att uttala något omdöme om den saken, men det hade säkert varit av stor betydelse om så kunnat ske. Just därför att jag dels är personligen bunden vid mitt uttalande och dels därför att jag vet, att så ytterligt många valmän stå bakom mig i detta fallet, är det som

Om den kom-
muna-
la röst-
rätten m. m.
(Forts.)

jag, mina herrar, är nödsakad att yrka avslag på rösträttspropositionen. Jag vill betona, att det blott och bart är för denna enda punktens skull. Jag anser, att medborgarplikten blivit åsidosatt i hela det förslag vi fått från utskottet, och efter de uttalanden, som gjorts i dag, tycker jag det ännu mera. Det ser ut, som om intet skulle finnas kvar av medborgarens plikt mot staten. Jag vill också säga, att jag på samma gång alldeles bestämt avsäger mig all gemenskap både nu och framdeles med dem, som ställa sig på den ståndpunkten att de ingenting vilja göra, och som säga nej till allt möjligt. Det är icke mitt sätt. Jag vill gärna vara med om att med min ringa förmåga göra vad jag kan för att få det hela lagt på en bred bas. Må husets grund läggas bred, blott den lägges säker!

Herr talman, ännu en gång ber jag få säga, att jag med sorg nödgas göra det yrkande jag nyss framställt.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Jag hade icke ämnat uppträda under denna debatt, men då den föregående ärade talaren gjorde detta skattebetalningsstreck till en centralpunkt i det författningsförslag, som nu föreligger och formulerade kravet på fullgjord skattebetalning som ett kriterium på fullgjord plikt mot det allmänna, varemot en person, som åsidosatte sin plikt att betala sin skatt, därmed hade svikit vad pliktskänslan borde bjuda honom att göra mot fosterlandet, så vill jag som belysning av det argumentet meddela ett konkret fall, som för två år sedan tilldrog sig här inom riksdagshuset.

Jag glömmar aldrig den dag år 1917, då en mobiliserad A-klassare sökte mig här i riksdagen. Vi sutto här ute i trappuppgången och samtalade med varandra. Han meddelade hurusom han, efter att ha varit stamanställd i flottan som maskinist, hade erhållit avsked och sedan fått anställning i närheten av min hemstad som maskinist vid en industriell anläggning. Vid mobiliseringen 1914 kallades han ut och stod där oavbrutet under 9 månaders tjänstgöring. Efter de 9 månaderna entledigades han och fick fara hem. När han kom hem var hans plats upptagen, och han kunde icke återfå den. Den blev en tid av arbetslöshet för honom, och han gick och sökte arbete än här och än där, var han kunde få. Sex månader efter hemförlovingen kom ny mobiliseringsorder, och han kallades ånyo ut. Samma historia upprepades nu. Han hade nämligen lyckats att innan han andra gången kallades ut, vinna stadigvarande anställning hos en smed. När han sedan kom tillbaka från sin andra tjänstgöring, var även den platsen upptagen, och han kastades ut på arbetslöshetsmarknaden som förut. Mannen var politiskt intresserad och satte värde på sin medborgarrätt. Han klagade icke över den tjänstgöring han gjort och ansåg det vara en pliktuppfyllelse från hans sida mot fosterlandet. Men, och däri ger jag honom rätt, han fann det något upprörande, att samma fosterland, på grund av att han under en provande tid värvat om dess säkerhet och liv, skulle taga ifrån honom hans medborgarrätt. Under denna tid hade han med knapp nöd kunnat betala sin hyra — det

var några här som gjorde en insamling, så att han kunde betala den — men sin skatt hade han icke kunnat betala.

Nu frågar jag den föregående ärade talaren: gjorde icke den mannen sin plikt mot fosterlandet fullt ut lika mycket som jag och kanske den föregående talaren också? Och ändå tog staten ifrån honom hans medborgarrätt, och det just emedan han ställt sitt liv och sina krafter till förfogande för landets värn.

Jag hoppas, att flertalet av kammarens ledamöter icke måtte se detta spörsmål såsom den föregående talaren gjorde, utan ur en något högre synpunkt. Sammanställer man det nyss anförda fallet med det faktum att det under denna kristid varit ofantligt många, som blivit dömda — och med all rätt — för brott mot t. ex. kristidsockerlagen och detta oaktat ha kvar sin medborgarrätt helt och fullt, så tror jag, att jämförelserna göra sig själva.

Herr Thore: Herr talman! I likhet med föregående talare från högern vill även jag begagna tillfället att uttala mina stora betänkligheter mot det föreliggande författningsförslaget. Jag tror, att ett antagande av detsamma icke kan vara till lycka för vårt folks sunda utveckling, vare sig på det kommunala eller på det politiska området. Man har ju i detta förslag och i den debatt, som förts här i kammaren, åberopat och åkallat demokratien i alla dess former. Man har menat, att det är demokratien, den obegränsade demokratien, som skall föra oss in i det lyckotillstånd, vilket antages komma att efterträda de nuvarande förhållandena. Jag tror, att jag för min del är lika god demokrat som någon annan, men jag är övertygad om, att den massdemokrati, som man nu ämbar införa, icke kan bli till någon bestående nytta eller fördel.

En föregående ärad talare, herr Engberg, sökte trösta högern med att den visserligen måste avstå från sina författningsprivilegier, men att den i alla fall skulle få behålla sina ekonomiska privilegier. Detta kan nog vara en tröst särskilt för dem, som ha betydande ekonomiska privilegier att bevara, och sådana människor finnas ju såväl bland högerns som bland vänsterns folk, men det är icke dessa ekonomiska privilegier jag finner så viktiga, utan de privilegier, som, vare sig hos rik eller fattig, böra medfölja den högre kvalifikationen och dugligheten, och jag tror, att de äro i fara, om vi antaga det nu föreliggande förslaget. Jag menar, att det blir de mindre kvalificerade valmännen, som komma att få ett alldeles för stort inflytande såväl på de statliga som kommunala angelägenheterna, vilket icke kan vara ägnat att skapa några tillfredsställande förhållanden.

Jag har sagt, att jag har stora betänkligheter mot det föreliggande förslaget, och särskilt mot att det framförts i sådan hast, att varken vi här i riksdagen eller folket ute i landet fått tillfälle att taga det i noggrant betraktande. Det är dock en ytterligt viktig fråga, en fråga, som under närmast följande år, ja, långt fram i tiden kommer att angiva riktlinjerna för den samhällliga utvecklingen.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m. (Forts.) Det har därför varit ett mycket befogat krav från högerfolk, att man, innan förslaget gått till slutlig prövning, bort höra folket i val. På grund av de stora brister, som vidlåda förslaget, och på grund av det sätt, varpå frågan framförts, ser jag mig nödsakad att yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Det förslag till lösning av den kommunala rösträttsfrågan, som nu föreligger till behandling och avgörande, har stort inflytande på de kommunala och politiska angelägenheterna. Det har det därför, att det icke blott går fram på den lika rösträttens utan även på den allmänna rösträttens linjer. Det är givet, att en så viktig reform i längden också skall ha stora och betydelsefulla följder med sig.

När man läser motiveringarna för detta förslag, beröres man på ett beklagligt sätt av formuleringarna, just därför att man lägger grunden för detta förslag på personlighetsprincipen. Det personliga har alltid och överallt det största inflytande, och bör ha det. Att taga hänsyn till personen är värdefullt, att taga hänsyn till personen uppväcker kärlek, uppväcker förtroende, att taga hänsyn till det personliga sammansmälter personligheterna med varandra till gemensamt arbete för de stora uppgifterna inom samhället. Det är detta förhållande som gör, att jag värderar motiveringarna ganska högt. Om man jämför regeringens och utskottets tankegång i detta hänseende med till exempel kommissionernas åtgöranden, märker man genast stora väldiga skillnader. Kommissionernas lagstiftningar gå icke i personlighetens riktning, bakom dessa lagstiftningar står tyrannen om lagarnas innehåll andas tyranni. Bakom till exempel lagen om införsel däremot står människan, och därför andas också bestämmelserna i denna lag mänskliga förhållanden. Det är på den grund och med hänsyn härtill jag också värderar detta lagförslag.

Det är emellertid en punkt i förslaget, som jag dock icke fullständigt kan gilla. Det är nämligen i fråga om fattigstrecket och utskyldsstrecket. När det gäller fattigstrecket, tages hänsyn till den fattige, till sådana människor som oförvållat kommit i sådan ställning, att de icke kunna klara sina skatter till stat och kommun. Det är alldeles klart, att när man tager hänsyn till personligheten, så måste man taga hänsyn till dessa människors förhållanden och icke förvägra dem rösträtt, därför att de av någon anledning, som de ej själva förvållat, icke kunna betala sina utskylder. I det fallet är jag ense med utskottet och instämmer i dess motivering. Men i ett annat fall är jag icke ense med utskottet och i det fallet kan icke utskottets ståndpunkt på något sätt försvaras. Jag menar det fall, där utskottet vill medgiva skolkare rätt att rösta. Vad menas med skolkare? Med skolkare menar jag sådana personer, som mycket väl kunna betala sina utskylder men som ändå icke göra det. Sådana ha funnits, finnas och skola alltjämt komma att finnas. Det nu förvarande förslaget premierar sådana människor, som icke fullgöra sin skyldighet till samhället men i alla fall få rätt att rösta. Jag tän-

ker nu på två familjer, som bo bredvid varandra; jag känner dem båda, de stå för min tanke, då jag nu talar. Den ena är en stor familj med många barn. Familjefadern är en strävsam arbetare, som med glans kläder och föder sin familj. Lika oklanderligt som han det gör betalar han utan att knota skatterna till samhället. En sådan person är värd premie. Han har en granne med liten familj, men denne har för vana att, fast han kan det, aldrig betala sin skatt; han har icke gjort det, tänker aldrig göra det. Det blir nu så, att denne skolkare får premie av staten. Han skolkar med vett och vilja men har likväl rösträtt. Nu menar jag, att här borde väl efter personlighetsprincipen och i enlighet med rättvisan denna person icke ha rätt att rösta. Det vore ingen svårighet att åstadkomma en sådan ordning. Ty den person eller myndighet, som har eller får i uppdrag att bestämma, när det kan anses att det är fattigdom eller när det är andra oförvållade omständigheter, som lägga hinder i vägen för en person att fullgöra sin skatteplikt till samhället, kan väl också utreda när skolkning föreligger och säga ifrån att skolkaren ej får rätt att rösta. Jag tror icke att det finns möjlighet att ur någon synpunkt frambringa ett sakskäl för att en sådan person skall vara berättigad till rösträtt. Det är och förblir en fullständig omöjlighet.

Jag vill med dessa ord, herr talman, sluta mitt anförande.

Herr Lindman: Herr talman! Det skulle vara mycket frestande att få taga till orda ännu en gång i denna debatt för att göra en del erinringar angående vad som i debatten förekommit, men jag får för min del säga, att den debatt, som nu i dag äger rum i den föreliggande viktiga frågan, är för mig av sådan betydelse, att jag icke vill utan tvingande skäl gå in i en polemik mot vare sig den ene eller den andre talaren.

Jag är naturligtvis mycket tacksam gentemot en talare i närheten av mig, herr Engberg, för det han, om jag så får säga, repeterat det anförande jag hade och dragit sina slutsatser därav. Det kommer på detta sätt två gånger in i protokollet. Det torde nämligen vara till tillfredsställelse för en talare att få ett anförande upprepat, ty de som läsa protokollet få då bättre reda på vad talaren sagt. Jag tycker emellertid, att slutsatserna äro litet egendomliga. Herr Engberg drager t. ex. särskilt den slutsatsen, att det är något som skett, när han säger, att nu vill man hava några andra garantier för vad som skall komma, därför att de garantier man haft förut har herr Engberg ej godkänt. Ja, herr talman, det är ju så i alla fall, att det förut har varit på ett sätt och att det nu blir på ett annat. För oss har det ställt sig så, att när vi släppa det gamla, vi vilja se hur det nya blir. Vi vilja se, om man icke kan få något nytt som kan skapa någon garanti. Detta hava vi funnit däri att vi vilja åstadkomma ett åldersstreck till första kammaren, det enda vi trodde skulle vara möjligt att få genomfört med vänsterns medgivande, vilket ju erfordras för att man skulle få saken igenom. Detta åldersstreck var sålunda det enda som det fanns möjlighet till.

Herr Engberg säger: högern är steril. Högern har varit steril,

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m. (Forts.)

mina herrar, sedan 1902, säger herr Engberg, den har ingenting positivt kommit med, men den har halshuggit allt vad vänstern kommit med! — Men märk då väl, mina herrar, om högern icke har kommit med någonting själv men halshuggit allt vad vänstern kommit med så måste man draga den slutsatsen därav, att vi i dag stå, enligt herr Engbergs uppfattning, på samma punkt som vi stodo 1902.

Det är emellertid icke på det sättet, ty om han noga undersöker vad som hänt sedan 1902, så skall ingen rättvis bedömare kunna säga annat än att mycket sedan dess utträttats i Sveriges rike både på det ena och det andra området, och till allt detta har Sveriges höger medverkat. Vi ha medverkat till detta både i första kammaren och i andra kammaren ty intet hade kunnat komma fram utan allas medverkan. Det är därför jag tillåtit mig säga i det anförande jag hade först i dag, högern har *icke* varit steril, högern har varit med om mycket i detta land, och vi skulle icke stå på den punkt, på vilken vi nu stå, om icke högern medverkat därtill. Jag tror, mina herrar, att denna slutsats är ganska logisk. Jag skall visst icke upprepa allt vad högern gjort. Jag skall icke heller upprepa vad vänstern gjort. Det tjänar ingenting till i detta ögonblick att tala om vad den ene velat och utträttat och vad den andre gjort och medverkat till. Vi kunna ju inskränka oss till att konstatera, att Sverige ej stått stilla sedan 1902. Vi märka väl, att vi i varje fall icke stå stilla utan att vi röra oss ganska fort framåt.

För övrigt, herr talman, skall jag icke tala vidare om detta. Jag begärde emellertid ordet även med anledning av vad som sades av herr Olsson i Kullenbergstorp. Jag fäste mig därvid, att han i sitt yttrande ansåg, att beträffande den kommunala rösträtten utskottet hade kommit till ett bättre resultat än Kungl. Maj:t. Han erkände, att fullmakterna voro enligt högerreservationen bättre än enligt det resultatet vartill utskottet hade kommit. Han erkände att fattigvårdsstrecket var viktigare enligt samma reservanters förslag än enligt utskottets.

Vad jag egentligen skulle vilja framföra är en anmärkning i anledning av hans uttalande, att det var ett betydligt fel av högern att icke framlägga positivt förslag till tvåkammerssystem. Mina herrar, här tala vi om tvåkammersystem. Här kommer vänstern och säger, att visst vilja vi ha tvåkammersystem, d. v. s. icke hela vänstern utan det liberala partiet, ty det socialdemokratiska partiet vill ju ha enkammersystem. Men hur skall det vara, säger herr statsministern i sitt anförande till propositionen. Högern säger: Visst vilja vi ha tvåkammersystem, men hur skall det vara? Herr Olsson i Kullenbergstorp säger, att han utarbetat ett förslag; vi fingo i alla fall icke höra resultatet därav. Mina herrar, vem har nyckeln till tvåkammersystemet, den nyckel nämligen, som kan öppna dörren till någonting, som kan bliva ett positivt resultat? Jag får för min del säga, att jag fullkomligt öppet erkänner, att jag icke har den nyckeln. Jag har undersökt denna sak på alla sätt och kommit till det resultatet, att det finns intet annat som vi högermän med utsikt att

få det igenom kunna föreslå än den högre åldern. Vi hava därför föreslagit den och — som jag förut sagt i dag — vi måste väl ändå erkänna, att den högre åldern medför en viss förmåga, en viss samlad erfarenhet, en förmåga att bedöma, en livsvisdom. Denna förmåga är större hos 28-åringen än 21-åringen, det kan icke bestridas. Man har fått en levnadserfarenhet, man har varit med i livet, uppsamlat och inhämtat åtskilligt, man kan och förstår saker och ting mycket bättre och bedömer och begriper livet litet bättre vid 28 år än vid 21.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Mina herrar, när vi tala om detta vill jag fråga: vad annat är då föreslaget? Vi ha föreslagit en högre ålder. Vem har föreslagit något annat? Har vänstern föreslagit något annat? Har herr Olsson i Kullenbergstorp föreslagit något annat? Jag har här icke hört något annat förslag. Jag har hört ett förslag i utskottet, det om självkoopning i första kammaren. Vill någon av herrarna från vänstern komma och lägga fram sina skäl för att denna koopning av första kammaren har sådana utomordentligt stora fördelar och förtjänster, att den skulie vara nyckeln, som skulle lösa allt detta, då skall jag också vara tillreds och söka göra mina inlägg och tala om min syn på den saken. Men i denna debatt har jag icke hört någon enda tala om självkoopning i första kammaren som det enda saliggörande, vilket skulle lösa alltsammans.

Nu hörde jag med ganska stort intresse på vad herr Olsson i Kullenbergstorp uttalade om detta. Jag hörde emellertid även på hans anförande i övrigt. Jag fäste mig vid att det enda han egentligen hade något att anmärka mot var utskyldsstrecket. Den senare delen av hans anförande rörde sig om utskyldsstrecket. Han uttalade, att man på landsbygden har varit med på allt detta utom utskyldsstrecket. Han uttalade, att det är en viss betydelse för fosterlandet att någon står bakom det ifrågavarande utskyldsstrecket. Han beklagade själv, att han måste göra ett yrkande. Nu skulle jag, mina herrar, vilja säga att bakom utskyldsstrecket står jag också. Jag är fullkomligt av den uppfattningen, att utskyldsstrecket är en sak, som borde varit med, men här har träffats en överenskommelse mellan höger och vänster i denna stora författningsfråga, och i denna överenskommelse har ingått, att vi skola biträda utskyldsstrecket på det sätt, som i utskottets förslag föreligger, nämligen att det skall fordras för kommunal rösträtt, att man skall ha betalt sin skatt i ett år av tre. Över detta har man gjort sig löjlig på vissa håll och sagt att det vore underligt att man fordrat, att de skola betala skatten för ett år, men de andra två åren behöfve de icke betala den. Men, mina herrar, det är icke så. Man *skall* betala sin skatt i tre år, men får rösträtt även om man betalat den endast ett år. Det är tillkommet därför att man icke kunnat skilja mellan dem, som böra och skola betala skatt, och sådana, som till följd av olyckliga omständigheter böra vara befriade från att betala skatt. Den kommitté av sakkunniga, som varit tillkallade, har sagt, att det ej går att skilja på dem, vilket jag visserligen tror varit möjligt, men då har man stannat vid, att de skola ha betalt skatt åtminstone ett år av tre. Ja, jag säger, att det är visst icke så fullständigt, icke så bra. Det

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

överensstämmer icke med den uppfattning jag har, och det står alldeles uttryckligen uttalat i vår reservation, att vi vidhålla allttjämt, att man bör ha betalt skatt för att erhålla rösträtt. Men det är ett sätt att söka lösa denna fråga, så att det icke blir absolut betungande, omöjliggjort för dem som icke kunna. Men i alla fall kräves av dessa, att de ha betalat skatt åtminstone ett år. Nå, på grund av detta yrkade den talare, jag anför, avslag på denna proposition. Jag tycker, att det varit riktigare att yrka en ändring i den, så att utskyldsstrecket eller rättare sagt, skattebetalningsplikten kommit in i förslaget, än att begagna sig av den anledningen för att yrka avslag på det hela.

När man, herr talman, yrkar avslag på hela denna proposition, då synes mig, att man skall sätta sig in fullständigt i, hur det ställer sig, om nämligen man skulle vinna framgång för sitt yrkande. Jag skulle vilja i detta avseende säga, att man måste känna mig som den, vilken ensam hade att avgöra frågan, eller rättare sagt, som den, på vilken det skulle bero om i detta ögonblick utskottets förslag fälldes eller gick igenom. Det är mycket lätt att yrka avslag. Ja, herr talman, jag kunde också för min del ha yrkat avslag på detta, jag skulle kunnat i detta utskott ha sagt, att jag reserverar mig mot förslaget, jag går icke med på det, och mina meningsfränder i kammaren kunde ha sagt detsamma: vi göra det icke! Vi anse, att ofullständigheten i förslaget särskilt beträffande skattebetalningsplikten gör, att vi icke kunna vara med. Det hade varit en ganska enkel sak att här framföra detta i en reservation och säga att vi icke gå med på det. Men när man tänker sig noga in i saken, tänker sig in i alla de omständigheter som föreligga, och varom jag förut i dag talat, då har jag för min del kommit till det resultat, att jag, hur ogärna jag än gör det, dock varit med på kompromissen. Jag anser för min del, att det ej varit annat att göra och detta på grund av de skäl jag på förmiddagen anför. Och jag skulle endast vilja önska, att var och en ville tänka sig in uti om han med sin röst vill fälla det. Vill han fälla det, så yrkar han naturligtvis avslag, men då måste han också vara beredd att ta alla de konsekvenser, som följa av ett avslagsyrkande, om det skulle kunna leda till ett avslag i kammaren och i riksdagen.

Jag har nu för min del, herr talman, kommit till den uppfattningen, att jag icke skulle kunna göra det på grund av utskyldsstrecket. Jag har uttalat min uppfattning om strecket, jag har sagt rent ut min mening i den saken. Jag har medverkat till att man i utskottet fått fram den del av utskyldsstrecket, som herrarna finna i utskottets betänkande, och där har jag stannat, längre kan jag icke gå. Jag tror, att man kan icke gärna komma längre, om man vill verkligen känna inom sig det fulla ansvaret i hela denna sak.

För övrigt, herr talman, skall jag icke besvara kammaren med att uttala mig mera i denna sak. Jag har redan på förmiddagen sagt vad jag har att säga och har nu endast velat göra dessa erinringar. Något vidare har jag icke att tillägga.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman, mina herrar! I

sitt efter min mening rätt storstilade anförande i förmiddags beklagade herr Lindman sig över att man här reformerar under en sådan brådska. Han mente man skulle ha hört valmännen först och ville liksom antyda, att det här var att gå på sidan om grundlagen och dess bestämmelser, eller i varje fall på sidan om dess anda. Emellertid om herr Lindman vill läsa igenom betänkandet från det konstitutionsutskott, där vårt nuvarande kammersystem formades, så skall han finna, att där säges det rent ifrån, att en första kammare den kunde icke tänkas vare sig vilja eller kunna motsätta sig en reform som stöddes av en mogen folkmening, men på det att icke tillfälliga stämningar skulle kunna tagas för mogna folkmeningar, hade man vidtagit sådana säkerhetsåtgärder i grundlagsfrågor, att man under en riksdag skall besluta en grundlagsförändring för att sedan efter företagna val återigen i lika lydande ordalag fastställa densamma.

Nu är det intet tvivel om att icke här föreligger en mogen folkstämning. Mot de herrar, som här i kammaren predika, att detta är en följd av revolutionerna i Ryssland och Tyskland, vill jag inlägga en allvarlig gensaga. Man kan efter min mening icke ändra lagarna i ett land allt eftersom de händelsevis ändras i andra länder. Man kan endast ändra lagarna, när de äro uttryck för ett behov i landet själv. Och här i vårt land har det dock varit så, att man har i ganska många år kämpat om denna sak. Sista gången vi hade val här, stod författningsfrågan som den avgörande på dagordningen. Och det är icke första gången den så gjort. Vi känna alla valutgången; huru stora grupper som än voro utestängda från rösträtt, blev det dock så, att i praktiken sett blev det $\frac{1}{3}$ som var för de gamla bestämmelserna, medan $\frac{2}{3}$ ville en förändring beträffande exempelvis den kommunala rösträtten och därmed säkerligen också en hel del andra saker. Vi ha alltså här icke att göra med förhållandena vare sig i Ryssland eller Tyskland. Vi ha att göra med en mogen folkstämning i denna fråga, en fråga, som varit på tal flera gånger i valstriderna och i vilken fråga vi gått till avgörande val för icke så länge sedan. Under sådana förhållanden kan man icke förneka, att fränsett alla revolutioner i världen riksdagen ovillkorligen, ovägrligen har fullmakt att här besluta och bestämma.

För övrigt är det ju så, att vid alla tillfällen när man gör någon reform, så ropas det alltid från det gamla beständes vännar att det sker i överilning och brådska och att andra åtgärder först böra vidtagas. Om man läser t. ex. 1809 års konstitutionsutskotts betänkanden, så märker man samma klagomål där, ehuru där hade vännerna av det gamla systemet icke mycket att säga till om. 1865 fördes samma synpunkter fram, när man ville genomföra det nuvarande systemet och avlösa den gamla fyraståndsrepresentationen. Och nu kommer återigen i dag, och har kommit förut förresten i tidningspressen, samma resonemang fram: vi behöva en ny utredning, vi behöva se verkningarna av det nya som föreslås, huru många som betalat skatt sista åren, och en hel mängd sådana saker. som mycket litet vidkomma det hela.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

Vad högern beträffar, kan det icke nekas, att den haft tillfälle då den hade makten att göra reformer. Det är ganska oklokt att göra sådana reformer så små, så snåla och så sällan, att man därigenom tvingas att handla i vad man anser vara brådskandet. Dock det fanns tid nog att framlägga förslag den tid högern innehade nästan all makt i landet, att tum för tum reformera författningen. Det hade varit att handla i verkligt sund konservativ anda. Ty därigenom att man kallar nya och nya skaror med till samarbete rörande samhället, ger man dem dels kunskaper och erfarenhet och dels ansvar för hur landets öden handhas. Emellertid har det icke skett så. Högern har under den tiden av inbillade fördelar — jag inskräper detta ord inbillade fördelar — trots det vara bättre, att man höll på det gamla och så mycket som möjligt hade den bestämmande valmanskåren i sina händer.

Nu kan det hända, att någon kommer att här göra ett inkast, och då jag icke vill begära ordet mer i kväll, om det är möjligt att slippa, så vill jag säga ett par ord om den saken också. Någon kommer kanske nu att kasta in: anser ni, att vi icke här i Sverige böra någon smula ta hänsyn till förhållandena i Tyskland, Ryssland och andra länder omkring oss, att det är, som man säger, en ny värld som vi leva i, och att den gamla har ramlat i gruset? Jag säger: jo, under de förutsättningar, varunder vi leva, i det att vi blivit tillbaka för andra folk i världen, i det att vårt folk icke haft det inflytande i samhällets angelägenheter, vartill dess mognad berättigat det. När man talar om mognad härvidlag, kan det icke förglömmas, att Sveriges småfolk, de fattiga klasserna, ha varit minst lika mogna som de övriga. Ty var ha villfarelserna rasat under de senaste årtiondena? Det är sant att icke har arbetarklassen varit fri från villfarelser och förirrelser, men ha de mest rasat? Har det varit gruvarbetare eller timmerhuggare, som hittat på den galenskapen, att vi skulle kasta oss in i kriget utan att vara tvungna? Nej, det är professorer och människor, som Sveriges folk bestått dyrbara skolor, för att de i historiens ljus skulle bli visare och klokare än andra, i dessas hjärnor har vanvettet rasat. Dessa ha varit de verkligt omogna, medan de andra varit de mogna och samhällsbevarande elementen. Under sådana förhållanden är det ingen anledning att utestänga de mogna från allt inflytande på samhällets angelägenheter och lämna detta åt de halstarriga, utan man bör låta de kloka och sunda huvudena få minst lika mycket att säga till om som dessa offer för allehanda förvillelser. Det är icke första gången sådana orättvisor förekomma, utan de kunna spåras hela historien igenom. Jag skall icke besvära med historiska paralleller, men jag vill säga, att ända från 30-åriga kriget fram till 1914 har Sveriges småfolk varit det återhållande elementet. Sveriges arbetarklass har på senare tiden, sedan den blev född, och Sveriges bondeklass, innan arbetarklassen kom till världen, varit det återhållande elementet gent emot förvillelser från topparna. Demokrati har aldrig förstört ett samhälle, när den fått

växa fram naturligt och slå ut i blom och ge frukt. Fåtalsväldet har förstört alla samhällen vi känna, ofelbart, regelbundet.

Den reform, som nu här föreslås, lider efter mitt förmenande av det fel, som varit utmärkande för de reformer, som förut gjorts, att »snål spar och hin tar». De är det motto man kan sätta på det hela, när man icke vill släppa fram alla myndiga medborgare till valurnorna. Det är icke här, säger jag, tal om mogna och omogna, ty de element, som man söker utspärta, äro lika mogna som de andra och minst lika patriotiska och ömma om samhället. Det är icke från de utestängdas leder, som kristidssockrare och jobbare rekryteras, utan det är från andra håll.

Framför allt har man utestängt ungdomen. Det bjuder emot både rättvisa och folkpsykologi att säga till sex årsklasser eller i varje fall fyra, som förut ha varit mogna nog att rösta på landstingsmän, att de för framtiden icke äro mogna förrän vid 27 år. Det är alldeles fel, och det är en sparsamhet med utdelande av medborgarliga rättigheter, som riksdagen kan vara säker på, att den får djupt ängra och beklaga om några år. Icke minst skola de element, som nu i det avseendet äro återhållande, ängra, att de intagit en sådan ställning. Nu få vi 300,000 utestängda myndiga män. Vad är det för krafter, som verkar bland dem? Det är den nya fåtalsandan, som växer upp här och där i samhällena. Den, som följde med en smula särskilt den tyska litteraturen 1905—14, märkte, hur det växte upp ett ogräs. Jag behöver bara erinra om, hurusom August Schmidt i München lärde, att några få skola styra samhället — massan har icke begrepp om någonting, den vill ingenting. Denna lära om fåtalsmakten har grundats i universitetshjörnornas vildmarker, kärr och moras. Därifrån ha ogräsfrön kastats över till arbetarklassen, och vi se, att det här och där uppstår smågrupper, som predika unghögerläran om, att det aktiva fåtalet skall bestämma allting. Nu äro herrarna angelägna om, att det skall bli en provåker för dessa läror, för att få se, hur de blomma. Man skall ha 300,000 man att rasa omkring i. De skola ingenting ha att säga till om, man har tagit från dem den rätt, de hade förut. Där ser man, att parlamentarismen är bara humbug, att folkmakten är bara skoj — fåtalsväldet är det enda, som duger! De anse sig samhällsbevarande, som ha en sådan uppfattning, men det är ett samhällsbevareri, så Gud bevara oss för det! Man får aldrig ro för de idéerna, som man trodde förbehållna några vildbjörnar bland de privilegierade klasserna, när man sorgligt nog ser dem slå rot även på andra håll, man får icke ro för de idéerna, förrän man kallar alla samhällets medborgare fram till medarbete, fram till ansvar och man kan säga till dem: vad vilja ni, ni ha samma rätt som andra att gör eder gällande efter era kunskaper, arbetsduglighet och insikter. Punkt och slut.

Så är det denna rest, som är kvar av skattestrecken. Herr Olsson i Kullenbergstorp ritat upp linjerna för det nya frälset. Där ute i den feta skånska bygden i Kullatrakten föreställer man sig en frälseman som en arbetare, som bor uppe på Sigtunagatan fyra trappor på en bakgård tillsammans med fem, sex, sju eller åtta barn och har

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forta.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

2,500 eller kanske 3,000 kronors lön. För allt, som han i sin fattigdom nödgas köpa i halva kilon eller därunder i butikerna, skall han betala en ofantlig indirekt skatt just till herr Olsson i Kullenbergstorp och hans meningsfränder. Herr Olsson förväxlar sig och sina kommittenter med honom där uppe i Birkastaden, ty det är icke så, att denne man tar skatt av herr Olsson, utan det är så, att herr Olsson tar skatt av arbetaren genom tull på spannmål, mjöl och andra produkter, som skola köpas. Så ser det ut i verkligheten. Denne man får dessutom betala direkt skatt, om han kan, för vart öre han deklarerar. Vi må komma ihåg, att under nuvarande förhållanden överdriver man icke, om man säger, att 2,000 kronor i Skåne för en arbetare, som har en stuga och en täppa med potatis och grönsaker, och som har en gris och möjligen en mjölkko, betyda mera än 4,000 kr. för en arbetare i Vasastaden, fränsett att skatten på 2,000 kr. där nere icke blir proportionsvis så hög på långt håll som skatten på 4,000 kr. i Vasastaden. Vi få vara litet rättvisa i alla fall. Naturligtvis är det så, att det finns en och annan, som skolkar och icke vill betala sin skatt — ty icke är arbetarklassen felfri — men det gäller i ytterligt liten grad den klassen. Däremot känner jag folk, som odslar bra med pengar men icke betalar skatt och icke har några utmättningsbara tillgångar, men de tillhöra andra kategorier. Jag vill icke säga, att dessa bara ha fel, utan vi ha fel allihop. Herr Olsson skulle komma ihåg, att det finns massor av människor, som ha stor familj att försörja och som först skola betala skatt till de förmögna genom tullarna, sedan få de se, om det blir något till staten, och sist, om det blir något till familjen. Skola vi tala om frälse, kunna vi göra det en annan dag, men då misstänker jag, att herr Olsson i Kullenbergstorp vill undvika debatt. Herr Vennerström har talat om det kvarvarande skattestrecket, och jag skall icke vidare ingå på den frågan, ty jag har samma uppfattning som han, att det är en rest av det förhållandet, att penningen göres till utslagsgivande faktor i det politiska livet.

Herr Branting talar i dag, vilket jag fäste mig vid, med ett visst förakt nästan om en minoritet, som alltid ställer sig till vänster om andra. Det skulle vara ett uttryck för missnöje med herr Vennerströms reservation och över att vi icke kunnat gå med på kompromissen. Nu är det ju så, det kan icke förnekas, att minoriteter kunna finnas, som äro uttryck för purt okynne eller ovilja — det finns många ord för det där. Men i allmänhet må vi väl erkänna, att minoriteten är ett uttryck för det kommande, det livsdugliga, som växer fram i tiden. Det är ju så, att minoriteten i dag och i år blir i vanliga fall majoritet om några år. Den blir en majoritet eller en framskjutna majoritetsgrupp och måste i konsekvens med det parlamentariska livets system övergå till att bära ansvar för och handha ärendenas gång. Klart är, att herr Branting, oppositionsmannen för 10, 15 år sedan, är helt annan än den osynlige regeringsmedlemmen Branting i dag. I dag har herr Branting helt andra uppgifter och bekymmer än för 10, 15 år sedan, och det är klart, att de små majoritetsmännen Engberg och Per Albin Hansson nu ha en helt annan

uppgift än för några år sedan. Det är säkert eller mycket antagligt, att herr Vennerström om några år, när vår grupp eventuellt skulle få större betydelse i riksdagen, också får helt andra uppgifter. Vi må aldrig glömma, att de, som sitta med den verkställande makten, ha en annan uppgift än oppositionsmännen. De måste sörja för de löpan- de ärendenas gång, måste sammanjämka de skilda meningarna, men därför är det icke nödvändigt, att minoriteten i vått och torrt följer dem. Nej, tvärtom, minoriteten är skyldig att bevaka idéerna och principerna. Jag kan emellertid mycket väl förstå, att de, som för ögonblicket ha att sammanjämka skilda meningar, så att det icke blir anarki i landet, se denna sin uppgift från sin synvinkel. Herr Staaff sade ett ord i ett anförande, när han var statsminister, som väckte förargelse inom landet. Han sade nämligen, att man ser sakerna annorlunda uppifrån än nedifrån. Många tyckte då, att detta var ett förskräckligt avfallingstal. Jag finner det vara alldeles riktigt. Det vill säga icke så, att principerna svikas däruppe, men så, att där har man en helt annan uppgift att fylla i samhället, än man hade som oppositionsman. Regeringsmaktens uppgift är som sagt, att sammanjämka de stridiga intressena i samhället, så att icke anarki uppstår, oppositionens återigen är att föra idéernas talan och uppehålla principerna, med all skyldig honnör och ägard för dem, som ha att bära dagens tunga och hetta i sammanjämningsarbetet, men utan att oppositionen därför offerar sina idéer och principer.

Det är så mycket sorgligare, att här nu en del rester äro kvar att tvista om, som vi efter min mening framför allt behöva komma ifrån de eviga författningsstriderna här i landet. Vi behöva nu lugn och arbetsro för att ägna oss åt de praktiska uppgifterna, inte bara slåss om nycklarna till huset utan komma överens om hur vi skola ordna och ställa för oss därinne. Vi behöva, säger jag, arbetslugn och ro för att kunna få lidelsefritt och i saklig och allsidig belysning väga och överväga, hur vi skola göra i de sociala och ekonomiska frågorna. Men detta går inte, om man på samma gång skall föra en sådan lidelsefull kamp i författningsfrågan, som förts här under den senare tiden. Vårt folk behöver komma in i de sociala spörsmålen. Det behöver få samhälls- och världsöversikt för att kunna utveckla den mognad och den vilja till reda och ordning, som ingen betvivlar att det har.

Vidare behöva vi en annan sak. Ehuru detta skall vara en samförståndsfredsdebatt från de tre stora partiernas sida, så må jag säga, att i belysning av det förhållandet framstår det så mycket klarare, vad det är vi behöva. Det är en reformering av partiväsendet, av kamrarnas medlemmar och partier i allmänhet. Vet ni vilken bild jag manar fram för mig, när jag ser den ena stå upp här egenrättfärdigare och högfärdigare och märkvärdigare än den andra? Jo, jag ser framför mig en medeltida folkmarknad, där en dominikanermunk kommer och slår upp sitt altare, och en bit ifrån slår en franciskanermunk upp sitt, och så håller man långa orationer, om vilka märkliga män man är och om förtjänsterna hos sina respektive organisationer. Vi måste komma ifrån dessa dominikaner- och franciskanermunkfa-

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.*

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Ports.)

soner, ifrån självskrivet och allt det där, fram till att tro varandra om vilja att göra det bästa. Naturligtvis skola vi hålla på vår mening, men inte med en sådan där oerhörd självförhävelse, som nu så ofta sker, då man ligger på lur efter misstydbara uttryck hos motståndarna för att genast dra ut dessa runt över landet, under det att man däremot framställer sig själv och sitt parti såsom de enda visa och rättfärdiga.

Framför allt ur den synpunkten är det dubbelt beklagligt, att 300,000 av de unga nu äro lämnade utanför vid landstingsmannavalen. Ty bland de unga ha vi dock vad vi behöva: de flesta politiska fritänkarna. Jag känner icke den yngre bonderörelsen, men jag känner de unga männen i arbetarrörelsen. Vi äldre, vi kommo med, när vi redan voro gamla, jag och många andra. Vi hade inte haft tillfälle att läsa så mycket, att få en sådan överblick. Vi kommo för sent, och voro på grund därav mera disponerade för att bliva partibundna. Vi trodde, att den där nya rörelsen var någonting så nytt och märkvärdigt, som världen aldrig förr hade sett. Vi hade inte läst nog historia för att inse, att det var ingenting annat än en ny kappa, slagen omkring gamla eviga idéer, som kommit hundra gånger förut till världen. De unga, som läst mera, dessa unga, bland dem skola vi söka vad jag kallade de politiska fritänkarna, som vi så mycket behöva, dem, som äro mindre partibundna, som vrenskas mot partipiskan, som gå sin egen väg enligt sunda förnuftet och som ha till ögonmärke inte vad den eller den ledaren vill utan det helas väl.

Herr Persson i Tofta, Herr talman! Efter de många och långa anföranden, som här hållits, skall det icke falla mig in att taga kammarens tid i anspråk mer än några få minuter.

I det stora hela och det väsentliga biträder jag naturligtvis utskottets förslag, och jag är i synnerhet mycket tillfreds med den ändring, som utskottet företagit i Kungl. Maj:ts proposition i det avseendet, att rösträtten nu blir allmän i stället för endast lika. Utom det att denna förändring gör, att rösträtten vilar på en rättvisare och säkrare grund rent principiellt, så är jag också övertygad, att det även i den praktiska tillämpningen skall visa sig lyckligt med denna förändring.

Det, som jag har att anmärka mot, rör egentligen ett par detaljer. I det ena avseendet är det något i motiveringen, som jag tycker något obehörigt räcker ett finger åt inskränkningen av den kommunala självstyrelsen, utöver vad Kungl. Maj:ts proposition innehåller. I det andra avseendet gäller det utvidgningen av fullmaktsröstningen.

De som ivra för utvidgning av den kommunala fullmaktsröstningen i enlighet med de motioner, som väckts i första kammaren av herr Trygger m. fl., och i andra kammaren av herr Lindman m. fl. antingen på det sätt, som i högerreservationen föreslås, att ifrågasvarande bestämmelser skulle intagas i själva lagen, eller också på det sätt utskottet föreslår, att dessa bestämmelser skulle ingå i övergångsstadgandena, de ha enligt min mening framlagt det föreliggande problemet alltför mycket förenklat. Problemet framlägges nämligen

i allmänhet helt populärt ungefär så här: då man utvidgar rösträtten, så skall man också sörja för, att de nytillkomna röstberättigade beredas tillfälle att utöva denna rätt, och därför måste också på denna punkt högermotionerna på ena eller andra sättet bifallas. Men ett sådant resonemang kan icke gärna vara riktigt. Ty även om man erkänner att de röstberättigade böra beredas möjlighet att utöva rösträtten — och ett sådant medgivande är jag utan förbehåll villig att lämna med detsamma — så är därmed ingalunda konstaterat behovet av den föreslagna utvidgningen av fullmaktsröstningen. Det förefinnes nämligen, såsom vi i vår reservation påpekat, redan rättighet att överlåta rösträtten med fullmakt. Och utan någon föregående undersökning eller erfarenhet på detta område synes det mig vara rent av orimligt att våga påstå, att den rätt att rösta med fullmakt, som redan nu förefinnes, skulle vara otillräcklig för tillgodoseende av det legitima behovet. Jag håller före att man är inne på farliga vägar, då man, låt vara endast provisoriskt, utvidgar fullmaktsröstningen. Andra kammaren har ju också tidigare uttalat sig för inskränkning i fullmaktsröstningen, och den vägen är jag för min del mest böjd att vilja gå. Jag tror att om man vill befordra vad jag skulle vilja kalla renlighet i politiken, så måste man gå på den linjen. Då jag säger, att man är inne på farliga vägar, om man bifaller utskottets förslag, så menar jag inte endast nu under nästa år, då dessa övergångsbestämmelser skola gälla, utan även för framtiden. Ty hur mycket man än försäkrar i motiveringen, att man med detta ingenting prejudicerar för framtiden, så kommer det i alla fall att inkasseras i den riktningen. Då andra kammarens beslut vid årets lagtima riksdag angående politisk rösträtt för kvinnor redan nu har kunnat inkasseras såsom ett principiellt ståndpunktstagande till förmån för utvidgad fullmaktsröstning, hur mycket mera skall då icke ett bifall till utskottets förslag nu utnyttjas i samma riktning! För en utvidgning har man icke kunnat anföra några skäl, grundade på konstaterade sakförhållanden, utan man har måst nöja sig med lösa antaganden, och därför finner jag det vara riktigt, att man borde avvakta den utredning, som är igångsatt och som vi kanske redan under den snart instundande riksdagen få tillgång till.

Jag tror att det vore lyckligt, om andra kammaren inte hade engagerat sig på detta sätt för framtiden i denna fråga om utvidgningen av fullmaktsröstningen, och för min del vill jag stå fri i det avseendet. När vi därför komma till denna punkt, så nödgas jag anse mig pliktig att yrka bifall till den av herr Viktor Larsson m. fl. avgivna reservationen. Beträffande den nu föreliggande paragrafen yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Eliantorp: Herr talman, mina herrar! Det har här i dag blivit så mycket sagt i denna fråga, att jag för min del endast skall några få minuter taga kammarens tid i anspråk.

Jag vill då uttala, att jag i stort sett är belåten därmed, att genom den 40-gradiga skalans slopande personligheten mera får träda fram och göra sig gällande. Det föreliggande förslaget har

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

många goda egenskaper, och jag kan till det väsentliga sympatisera med detsamma. Men det är dock särskilt en anmärkning, som jag är nödsakad att framställa både för min egen personliga del och därför, att jag från min valkrets fått en mängd mötesresolutioner med uppmaning i sådant syfte. Jag har här framför mig ett fyrtiotal sådana resolutioner, där det yrkas från mina valmän och kommittenter, att fullgjord skatteplikt bör och skall utgöra grundvalen för erhållande av kommunal rösträtt. Denna åsikt är djupt rotad bland bondeklassen och icke endast där, utan även bland lantarbetare och tjänstemän på landet. De anse nämligen detta vara ett ordentlighetsstreck. Det är från dem, från vilka jag har fått dessa mötesresolutioner, som jag ansett mig pliktig att här framföra en skarp protest i detta stycke. Jag tror förvisso, att högerrepresentanterna inom utskottet gjort vad de kunnat för att vinna beaktande för detta krav. Och jag skall på intet sätt klandra dem för, att de häruti ej lyckats. — Det skulle enligt min mening vara lyckligt, om man kunde vidtaga den ändringen i § 8 mom. d, att fullgjord skattebetalning erfordrades för tre år i stället för endast ett. Jag har icke stora förhoppningar om, att en sådan ändring kan komma till stånd, och vill därför icke göra något yrkande. Men jag tror, att ett sådant förslag bort kunna vinna beaktande.

Jag har, herr talman, med dessa ord blott velat uttrycka min och mina kommittenters önskemål.

Herr *Westman* instämde häruti.

Herr *Andersson* i Knäppinge: Herr talman! Jag kan icke uraktlåta att i denna mycket betydelsefulla fråga till kammarens protokoll registrera min mening om densamma.

Med tillfredsställelse kan jag fastslå, att vid dagens debatt har från vänsterns talare konstaterats, att det icke är det intresse och den entusiasm för denna fråga, som man hade tänkt sig. Det har i långa tider från vänsterhåll deklamerats om, att det var en sådan stark stämning i landet för rösträttsfrågan och vilja att få den löst i den av utskottet föreslagna riktning, så man kunde ha väntat, att det borde ha varit ett annat intresse och en starkare stämning här i dag. Min uppfattning är, att det icke har varit en sådan stämning i landet; det är endast vänsterns agitatorer, som haft det, och detta ha vi nu fått konstaterat.

Detta är nu en sak för sig. Frågan är dock av allvarlig natur! På grund av de ekonomiska förändringar, som inträffat i landet, har det visat sig nödvändigt med en ändring av författningen. Den hittillsvarande kommunala rösträttsgrunden har icke i alla avseenden befunnits vara fullt rättvis och försvarbar. Detta har erkänts, och även jag vill icke förneka, att detta kan ha sina skäl. Men att saken skulle behöva upptagas i en så hastig vändning redan vid den urtima riksdag, till vilken vi nu äro samlade, då det är tydligt, såvitt jag förstår, vad grundlagarna säga, att inga andra frågor skola förekomma vid en urtima riksdag än de, för vilka riksdagen är sam-

mankallad. Det synes mig mycket underligt, och det har för alla meningsfränder i landet och även andra, som träffats, synts ganska underligt, att frågan har kunnat upptagas nu. Man har bland allmänheten ansett, att det borde ha kunnat anstå till lagtima riksdagen 1919. Men så har icke skett, utan frågan har drivits fram reda nu. Man kan knappast säga, att det är den svenska allmänheten, som varit med därom, ty det har den icke kunnat på grund av det sätt, varpå frågan kommit fram. Den har framkommit genom en verklig diktamen. Och detta kan för framtiden innebära nu oförutsedda verkningar av obehaglig art. Jag vill dock ej säga att det skall vara olyckligt, ty det vore orätt att önska huru man än ser saken.

Den kompromiss, som åstadkommits i tredje särskilda utskottet kan jag för min del icke helt vara med om. Jag anser det vara rättvist, att så många som möjligt kunna få deltaga i de allmänna samhällsspörsmålen, dock i den mån de äro samhällsmedlemmar av den beskaffenhet, att de medverka till samhällets välstånd, utveckling och förkovran. Men för att kunna var sådana samhällsmedlemmar måste man bidraga till samhällets allmänna och enskilda väl. Och för att kunna detta bör det vara en viss skolning även i samhällslivets många uppgifter. Detta har också utskottet i någon mån tagit fasta på genom de olika åldersstrecken, ehuru det satt dem, enligt mitt förmenande, ganska låga.

Det som jag emellertid för ingen del kan vara med om, det är, att det s. k. ordentlighetsstrecket eller utskyldsstrecket kommer bort. Jag kan icke finna, att det är med rimlighet och rättvisa överensstämmande sådant förslaget nu är. Jag har icke på något håll i landet, där man tänker på, att samhället skall byggas på laga ordning och för sådana kulturella uppgifter, som ha möjlighet att bära sig i framtiden, kunnat finna, att man varit med om slopande av utskyldsstrecket. Det kan ingen vara med om, som vill bygga samhället på sådana lagar och författningar, som äro grundvalen för en allmän kulturell utveckling. Därför måste jag härmed inlägga min gensaga mot detta genom att förklara, att jag icke kan gilla den kompromiss, som här åstadkommits. Jag förstår mycket väl, att det nog har funnits talande skäl för de ärade ledamöterna i utskottet, som gått med på kompromissen. Det har sannolikt funnits sådana skäl, att de ansett sig tvungna därtill. Men ute bland den stora allmänheten har man, såvitt jag förstår, icke velat vara med därom. Och så starka ha skälen nog ändå icke varit, att man hade behövt släppa detta ordentlighetsstreck, vilket jag menar är av den beskaffenhet, att det icke bör försvinna och att, om det nu ändå för närvarande försvinner, det åter måste upptagas och komma in i författningen.

Kompromissen har i första kammaren med rätta betecknats såsom den Swartz-Brantingska. Och det är inte första gången man hör detta, utan det har man hört även från annat håll. Det är således endast några få personer, som ha funnit ut denna sammanjämkning, genom en kompromiss. Nu är det nog ingenting att göra åt den saken, där-

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

för att man har, såvitt jag kan se, härvidlag icke gått den parlamentariska vägen, enligt vilken alla skola vara med och bestämma om saken. Därtill har ej lämnats tid det hela gått för hastigt och bråd-
störtat till väga. Även detta är ett förhållande, som man icke kan gilla. Svenska folket borde härom i val få yttra sig.

Sådana förhållandena nu äro, har man ingenting annat att göra än att häremot inlägga sin gensaga. Och detta vill jag på detta sätt göra uti kammarens protokoll, då jag, herr talman, yrkar bifall till det förslag, som tidigare under debatten framstälts av herr Norman, enligt vilket för kommunal rösträtt skulle fordras fullgjord skattskyldighet till kommunen, under de tre sistförflutna kalenderåren, varjämte jag i övriga punkter yrkar bifall till de av herr Lindman m. fl. avgivna reservationerna.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig om en sak, som ligger delvis något utanför vad som för övrigt sagts i dag, men som dock beröres i den kungl. proposition, varöver författningsutskottet yttrat sig. Utskottet har emellertid icke, då det rör sig endast om ett uttalande av statsministern, ansett sig böra i sitt utlåtande ägna saken någon uppmärksamhet. Jag tror dock, att man bör vid ett tillfälle som detta taga fasta på något, som där säges, och därtill uttala ett par önskemål.

Vad jag syftar på, är den hänvisning, som statsministern gör i sitt yttrande till statsrådsprotokollet till andra delar av denna stora författningsrevision än dem, som kunna anses ligga direkt inom den s. k. inre ramen. Han hänvisar där till en utökning av författningsprogrammet genom vidgande av riksdagens inflytande på frågor om krig och fred och på utrikespolitiska avgöranden. Beträffande detta program utvecklas det i propositionen intet närmare, än att man hänvisar till ett konstitutionsutskottsutlåtande nr 29 vid 1917 års riksdag. I detta utlåtande ha principerna för en reform i fråga om riksdagens inflytande på utrikespolitiken angivits sålunda: »Principerna för en utveckling av samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter borde alltså bliva, att den koncentration under regeringens ledning och den diskretion vid ärendenas behandling, som på detta område alldeles särskilt vore av nöden, vederbörligen bibehölls, och att riksdagens medverkan tillkomme endast i den utsträckning och i de former, som erfordrades för att folkrepresentationens uppfattning skulle komma till sin rätt i viktiga avgöranden och därmed Sveriges utrikespolitik vinna styrkan av verkligt samförstånd mellan regering och riksdag.»

Man frågar sig då först: hur skulle från denna principiella utgångspunkt riksdagens och demokratiens inflytande över utrikespolitiken ordnas. Det upplyses här i utlåtandets fortsättning, att vad man främst avser är, att riksdagens samtycke skulle bli erforderligt vid avslutande av traktater med främmande länder och vidare att dess medinflytande skulle fastslås i fråga om befarat angrepp och vid fredsslut. Beträffande denna senaste punkt skulle man väl kunna våga uttala, att den numera kommer att sakna aktualitet. Frå-

gan om krig och fred hoppas vi skall avgöras på ett sådant sätt, att möjligheterna för militära sammanstötningar äro uteslutna. Och då har man ju hela den frågan, huruvida det skall vara riksdagen eller en annan statsmakt, som skall ha mest att säga till om i detta avseendet, bragt ur världen. Kvar står naturligtvis alltid ändock, att riksdagen måste tillförsäkra sig ett mycket stort inflytande, när det gäller vårt förhållande till främmande länder.

Men av ännu större intresse än den frågan, vad som skulle inefattas i detta riksdagens inflytande på utrikespolitiken, är frågan om hur detta inflytande skall ordnas. När man försöker taga del av vad som i detta avseende regeringen kan syfta till genom hänvisningen till 1917 års konstitutionsutskottsutlåtande, så skall man finna där mycket litet och kanske rätt otillfredsällande saker nämnda. Där hänvisas bland annat till utvidgande meddelanden från regeringen till riksdagen, till ett permanent utrikesutskott i stället för det nuvarande hemliga utskottet och till granskning av protokollen över utrikesärendena.

Jag får för min del säga, att såvitt jag kan förstå fyller icke den anordning, som man har tänkt sig rörande regeringens rapport med riksdagen i utrikespolitiska ting, berättigade demokratiska anspråk. Man tänker sig tydligen alltjämt ett system med hemliga sammanträden i båda kamrarna. alltså en anordning där det icke skulle givas tillfällen för riksdagen att fatta beslut i de ärenden, varom regeringen anser sig böra lämna meddelande. Viktigt är väl ändock, att riksdagen ifråga om utrikespolitiken kommer i framtiden att intära icke blott ställningen av en institution, som underrättas om vad redan gjorts eller möjligen även om vad som är under förberedande, utan också får den ställningen, att den har möjlighet att uttala sig i utrikespolitiska ting och att genom beslut angiva den riktning, som man fordrar, att utrikespolitiken skall följa. Det kan ju sägas, att genom ett permanent utrikesutskott, som icke blott skulle få sig förelagt de ärenden, som regeringen anser sig böra hänskjuta till detsamma, utan som skulle ha en rätt att permanent få taga del av sådana ärenden, vinnes en ökad kontroll från riksdagens sida över utrikespolitiken. Men å andra sidan kan man knappast vara tillfreds i vår demokratiska tid med en anordning, som endast utvidgar kretsen av de initierade. Det skulle fortfarande bliva en mycket stark hemlig diplomati, endast med den skillnaden att där förut regeringen ansett sig kunna handla tämligen obekymrad om vad riksdagen tänker, så skulle kretsen något vidgas, genom att några av partiernas förtroendemän skulle få tillfälle att titta i papperen. Jag tror icke man kan säga, att detta motsvarar vad man kunde önska av en demokratisk kontroll. Det är icke blott några partiernas förtroendemän, som här böra få rätt att föra partiernas talan, utan det bör vara möjlighet för riksdagen att i sin ordning kontrollera sina förtroendemän och det bör vara möjlighet för folket att kontrollera riksdagen. Från dessa utgångspunkter måste man komma fram till, att de utrikespolitiska frågorna böra i största möjliga utsträckning offentligt behandlas. Det bör sålunda kunna bliva i större utsträck-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

ning handläggning i vanlig ordning inför riksdagen. Därigenom vinnnes en verkligt folklig kontroll över utrikespolitiken.

Naturligtvis skall man från många håll invända, att detta är omöjligt. Det är nödvändigt att upprätthålla en mycket stark sekretess här. Det går icke an att utlämna sådant till hela folket, skall det heta. Men vi ha under denna kris gått till kamp mot en hemlig diplomati. Vi ha sagt ifrån, att den kan icke längre få fortsätta. Då är det uppenbart, att vill man verkligen komma fram till öppen diplomati, så måste denna öppenhet fullföljas i sin fulla utsträckning.

Herr vice talmannen, som under herr Hanssons i Stockholm yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr V e n n e r s t r ö m, som anförde: I den del av sitt anförande, som herr Engberg riktade emot mig, lade sig herr Engberg särskilt vinn om att betona vikten av, att den allmänna kommande rösträttens princip blivit erkänd. Jag erkänner gärna denna stora betydelse, så mycket mera som den socialistiska vänstern har i sin motion motionerat därom. Vi ha gjort det, därför att denna princip är nödvändig att få fastslagen. Men på samma gång äro vi också medvetna om att, vad gäller radikalisering, så betyder ändå denna kommunala rösträtt icke så mycket, som från vissa håll göres gällande. Vi anse, att varje människa oavsett sin förmögenhet, sin klasstillning och sin politiska åskådning bör hava samma värde. Men på samma gång vilja vi även säga ifrån, att genom denna utvidgning av rösträtten kommer dock in en mängd sådana grupper — jag nämner exempelvis de gamla pensionärerna uppgående till cirka 350,000 personer — som sannerligen icke betyda en radikalisering, utan som endast jämnar ut vad man möjligen vinner på andra punkter. Jag misstänker således, att radikaliseringen blir av tämligen liten betydelse.

Herr Engberg gjorde vidare gällande, att demokratien var fullt och helt erkänd genom detta utskottsförslag. Men jag vill gentemot detta framföra, att så är icke fallet, ty genom att avskära de unga årsklasserna får man icke fram den fulla demokratien, den, som låter alla över den civila myndighetsåldern få full medborgarrätt.

Då herr Engberg talade om högerns ställning till kvinnorösträtten och för sin del ville göra gällande, att högern genom denna ställning visst icke sagt nej på något sätt eller krånglat i fråga om kvinnans rösträtt, så vill jag helt kort säga till herr Engberg, att när nu ändå högern har förbehållit sig fria händer, fri och öppen talan, så att den skulle kunna forma övergångsbestämmelserna hur som helst, så ligger väl ändå däri ett tecken till, att högern vill krångla i sista minuten, ehuru jag är övertygad om, att detta krångel icke längre kommer att lyckas.

Då jag nu hör, att första kammaren fattat sitt beslut, så är det ju tämligen överflödigt att förlänga debatten i denna kammare. Jag vill därför sluta mitt anförande med vad jag glömde i mitt yttrande

på förmiddagen, nämligen att yrka bifall till den av mig väckta motionen, d. v. s. den av mig avgivna reservation, som är bifogad vid just den punkt, som nu avhandlas.

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.*
(Forts.)

Vidare yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr vice talman, mina herrar! Jag har begärt ordet på grund av en del yttranden, som ha förekommit från högerhåll, särskilt i herr Lindmans anförande, och som enligt min mening icke böra stå oemotsagda från regeringsbänken, ehuru vid de tillfällen, då de yttranden, som jag åsyftar, föllades, jag tror att jag ensam bland regeringens ledamöter åhörde debatten.

Det, som närmast föranledde mig att begära ordet och en kort stund upptaga kammarens tid, är den omständigheten, att herr Lindman i dag på förmiddagen har behagat här i kammaren upprepa en del oriktiga påståenden, som han förut fällt inför allmänheten, beträffande regeringens sätt att uppträda i den föreliggande frågan, efter det regeringskommunikén utfärdades, och angående motiven för regeringens ingripande i denna fråga. Herr Lindman har nämligen — för övrigt i fullt, jag vill icke kalla det samförstånd, men på samma linje som Nya Dagligt Allehanda och Folkets Dagblad Politiken — gjort mig till någon sorts auktoritet för sin egen historiska skrivning om, huru det kom sig, att regeringskommunikén av den 14 november kom att utfärdas. Han säger, efter vad jag anteckat från hans anförande, att justitieministern har i ett offentligt tal erkänt, att det var yttre hot och tryck, som kom regeringen att handla som den gjort. Nu har jag redan offentligt tillbakavisat detta påstående och talat om, vad jag verkligen har sagt, men eftersom referatet av detta tydligen icke har kommit för herr Lindmans ögon, så ber jag att till riksdagens protokoll få anteckna, vad jag i verkligheten vid detta tillfälle har sagt.

Jag har därvid redogjort för, hur jag för min del såg författningsfrågans läge vid tidpunkten, då regeringskommunikén utfärdades, och jag hade framställt saken så, att vad kommunikén innehöll var i själva verket ingenting annat och ingenting mer, än vad regeringen *i alla fall* skulle komma att föreslå riksdagen om ett par månader. Sedan jag framhållit detta, fortsatte jag — det är efter mina egna anteckningar — »Så var läget» — nämligen i författningsfrågan — »då de yttre händelser, som vi alla känna, påverkade folkstämningen här hemma med krav på omedelbar handling. Denna stämning var allmän inom hela vänstern, ehuru det stora folkflertalet önskade en utveckling inom den laga ordningens gränser. — Det vänstersocialistiska manifestet för någon vecka sedan, som påverkade direkt införande av republik och enkammersystem med hjälp av storstrejk, vars lade dock om revolutionära rörelser inom vissa grupper av befolkningen. I början av förra veckan stod det klart för regeringen, icke minst genom de socialdemokratiska ledamöternas kämning med sitt parti, att denna rörelse hotade att sprida sig till allt vidare lager.

Om den kom-
muna röst-
rätten m. m.

(Forts.)

Det blev uppenbart, att blott *en* sak kunde besvärja stormen: ett initiativ, handling från regeringens sida *nu*; inga deklamationer, inte bara loften för framtiden, utan författningsfrågans omedelbara upptagande med brytande av högermotståndet *nu* genast. — Omedelbart upptog regeringen därför överläggningar, fortsätter jag, med ledningen inom det socialdemokratiska partiet såväl som med det liberala samlingspartiets förtroenderåd och enskilda riksdagsmän med försänkningar hos de liberala lantmännen. Resultatet av dessa överläggningar var, att enighet uppnåddes om samverkan mellan det liberala och socialdemokratiska partiet om fortsatt kamp *mot* revolutionära våldstendenser, men *för* folkets fulla självbestämmanderätt inom lagens ram. Denna enighet manifesterades genom regeringskommunikén den 14 november samtidigt med, att arbetarkommunens stora möte hölls i Stockholm. Denna kommuniké innehåller i sak väsentligen ett föregripande av förslagen, såsom de i varje fall skulle ha tagit sig ut vid nästa års lagtima riksdag.»

På detta sätt uttryckte jag mig, och jag vidhåller och har ingen anledning att taga tillbaka, att på detta sätt såg regeringen, eller åtminstone jag för min del, ställningen vid tiden för kommunikéns utfärdande. Och vad regeringen och dess ledamöter sedermera ha sagt på offentliga möten har icke varit något annat, än att regeringen har delgivit landet sin egen syn på saken. Herr Lindman och åtminstone en högertalare till här i dag ha förvänt den saken så, att man från regeringshåll skulle ha hotat med användning av utomparlamentariska medel, för min del ber jag att på det bestämdaste få protestera mot dylika beskyllningar. Men jag vädjar till det lidelsefria omdömet även hos högern: Om det gällde — enligt vårt sätt att se saken — att bevara samhällslugnet genom att *genast* söka uppfylla vad vi ansågo vara folkets rättvisa fordran, skulle det vara förenligt med en regerings ställning, en regerings ansvar att dröja med att lägga fram ett författningsprogram, som i alla fall var dess eget? För min del vill jag besvara den frågan nekande. Jag håller alldeles med herr Fabian Månsson därom, att författningsreformen varit mogen för genomförande här i landet alldeles oberoende av vad som hänt i andra länder, alldeles oberoende av de revolutioner vi bevittnat runt omkring oss. Men å andra sidan kan väl ingen förneka, att de yttre händelserna och deras påverkan av folkstämningen här hemma ha påkallat en handling *nu*. De ha naturligen orsakat, att man har velat lägga fram för riksdagen *genast*, vad man i alla fall har ansett vara rättvist.

Emellertid påstår nu herr Lindman, att i regeringens förslag, sådant det skisserats i kommunikén och sådant det sedan kommit fram till urtima riksdagen, regeringen gått från sitt eget program, programmet att lösa författningsfrågan inom det liberala partiets ram. Utskottsförslaget skulle enligt herr Lindman utgöra en kompromiss mellan liberal och socialistisk uppfattning och det särskilt i två olika avseenden, dels i fråga om ställningen till tvåkammar-systemet och dels beträffande utskyldsstreet.

Vad nu först angår frågan om första kammarens ställning till

den andra, så får jag lov att säga, att ingenting bör förväna den uppmärksamme iakttagaren av vad som hänt under de sista åren mera än att höra just herr Lindman beklaga sig över vad som hänt och kan hända med första kammaren. Vad gjorde herr Lindman med den första kammare, som fanns 1907 och som i det tidigare Staaffska förslaget hade lämnats orubbad? Jo, herr Lindman och hans regering — trots all deras stora omsorg om en tillfredsställande första kammare — togo icke alls upp spörsmålet om att giva denna första kammare en sammansättning, som kunde göra överhuset mera skickat än förut att ur andra synpunkter än andra kammarens främja utvecklingen utan att hindra den. Nej, herr Lindman bedömde då hela saken uteslutande som en maktråga mellan första och andra kammaren, och avvisade utan vidare varje tal om att begränsa första kammarens formella maktområde. Efter att ha utvecklat denna avvisande ståndpunkt i fråga om suspensivt veto och alla möjliga förslag beträffande första kammaren, så fortsätter herr Lindman i sitt tal i första kammaren den 10 maj 1907 på följande sätt: »Under sådana förhållanden föres man helt naturligt in på tanken att bygga vidare på den redan befintliga grunden, men söka bygga denna fastare och djupare i folket. Utan tvivel skall samarbetet mellan kamrarna främjas genom den föreslagna kommunala rösträttsreformen, men första kammaren behåller därjämte sin särprägel såsom utgående från de kommunala institutionerna.»

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Alltså, mina herrar, på den tiden var herr Lindmans ställning till första kammaren den, att man borde egentligen eftersträva två saker, dels att bibehålla kommunerna som väljarkår och dels att göra samarbetet med andra kammaren så intimt som möjligt. Och det sista syftet skulle vinnas genom en radikaliserings av väljarkåren till första kammaren. Det var hans tankegång. Emellertid motverkade han sin egen goda tanke i olika riktningar. Å ena sidan införde han och hans regering genom det proportionella valsättet partipolitiken i det kommunala livet, så att väljarkorporationernas politiskt fristående karaktär upphävdes. Å andra sidan utförde han icke tanken på intimt samarbete mellan kamrarna, ty röstskalan till första kammaren bibehölls, låt vara reducerad. Det proportionella valsättet borde ju eljest — och det framhölls från många håll och är naturligtvis från demokratisk synpunkt fullt riktigt — i och för sig vara tillräcklig garanti för minoritetens rätt. Bibehållandet av en graderad skala jämte det proportionella valsättet blev ett extra tillägg i minoritetens möjlighet att hålla sig vid makten, och det försvarade alltså just detta närmande mellan kamrarna, som herr Lindman åsyftade.

Låt oss, mina herrar, jämföra denna herr Lindmans ståndpunkt 1907 och vad herr Lindman säger nu. Man skall då finna, att regeringens förslag i den här punkten bara är ett mera konsekvent utförande av herr Lindmans egen princip. Det är ett godtagande av den utveckling, varpå herr Lindman fört oss in. Regeringen har nämligen icke i detta sammanhang, då det gällt att utöka

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

den kommunala rösträtten, haft anledning att rubba de allmänna grunder, varpå förhållandet mellan kamrarna vilar. Men det där närmandet mellan de alltiämt karaktärsskilda kamrarna, som herr Lindman åsyftade, det har just vunnits, genom att den lika rösträtten införts i kommunen, samtidigt med att man utsträckt den politiska valrätten till andra kammaren. Däremot kan man säga, att de ändringar i förslaget, som tillkommit genom behandlingen i utskottet och som herr Lindman nu så högt berömmar, ha avlägsnat oss från de principer, som han själv proklamerade 1907. Särskilt får man ju säga det, att de speciella valkorporationerna till första kammaren i de stora städerna utgöra en avvikelse från den grund för valen till första kammaren, som han var så angelägen att bibehålla. Detta om den saken.

Emellertid säger herr Lindman vidare, att vi genom upphävandet av utskyldsstrecket icke hållit vårt löfte att driva politiken inom det liberala partiets program. Det är, säger herr Lindman, ett eftergivande för rent socialistiska krav. Jag ber tvärtom att få göra gällande, att rösträttens oberoende av streck följer av gammal liberal åskådning och att strecken haft karaktär av inskränkningar, som av rent opportunistiska skäl kommit in i det politiska dagsprogrammet. När upphävandet av dessa streck krävts av tidsomständigheterna — och det har ju även högern själv nu vitsordat, att så i det stora hela är fallet — då har streckens strykande bara inneburit ett hävdande av en gammal liberal princip fullt ut och utan förbehåll. Det liberala partiet är för sin del också säkerligen berett att helt och fullt taga konsekvenserna för partiet självt av streckens bortfallande och av den nu snart genomförda reformen i sin helhet.

Herr Lindman sade någonting om — så vitt jag riktigt antecknat vad han sade — att högern fallit undan för vänsterns anspråk, sedan man gjort klart för sig inom högerns ledning och riksdagsparti, att det liberala partiet stod bakom regeringens förslag och att det därför icke skulle löna sig att riskera en valstrid. Det är i koncentrerad form innebörden av herr Lindmans skäl för kapitulationen. Av detta yttrande att döma skulle det icke vara annat än en kalkyl över utsikterna på stridsfältet, som kommit åtminstone herr Lindman att giva efter. Från andra håll inom högern har det lyckligtvis låtit på annat sätt. Säkert är emellertid, att för det liberala partiet har det icke varit en sådan uträkning om, var makten i verkligheten ligger och vilka chanserna verkligen äro i valstriden. Det har icke varit fråga om partiets ställning i valkampanjen, som bestämt deras uppfattning och deras votum. Nej, vi liberala ha set på saken så, som redan Geijer såg på ett liknande tidsläge under det orosfyllda 1840-talet. I en tid av inre slitningar och näringsbekymmer, då klass reser sig mot klass, är det, säger Geijer, bara två saker att välja på: antingen får samhället bereda sig på att möta våld med våld, eller också får man lov att giva de tillbakaträngda folkelementen rättvisa, giva rätt för alla medborgare att taga del i makten och därmed också del i an-

svaret. För vår del ha vi liberala, vare sig vi sitta i regeringen eller icke, valt vägen att giva folket rättvisa, så långt det under förhållandena varit möjligt.

Denna handling, som vi ansett vara en gärd av rättvisa, har bedömts på ganska olika sätt. Den handling vi äro i färd med att begå, följes, har det sagts från skilda håll, icke av någon vidare entusiasm. Man har ett intryck av att de, som ansett sig ha gjort offer, ha gjort detta motvilligt. Och å andra sidan är man icke heller nöjd med vad man får. Ja, herr talman, tiden och de yttre förhållandena äro icke just sådana, att de inbjuda till utbrott av några känslöstämningar, Men jag är övertygad om, att den stora massan av vårt folk, som dock med sin övertygelse och med sin håg står bakom den träffade uppgörelsen, har en säkrare grund för sina förhoppningar på framtiden än den, som skulle ligga i en tillfällig känslöstämning.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Då nu denna debatt synes skrida mot sitt slut, har jag änyo begärt ordet för att begagna tillfället att få framställa ett yrkande. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en reservation, som avgivits av mig vid detta utlåtande och som där återfinnes på sid. 125. Denna reservation ansluter sig icke till någon del av lagtexten och det är därför, som ett yrkande beträffande densamma nu bör framställas.

Saken är nämligen den, att herr Trygger m. fl. och herr Lindman m. fl. i sina motioner påyrkat, att då nu rösträtten utsträcker, bör man skapa ytterligare garantier för vissa beslut inom kommunerna. Motionärerna påyrka bland annat, förutom de garantier, som Kungl. Maj:t föreslagit och som utvidga tillämpningen av den kvalificerade majoriteten ännu mer än vad tidigare varit fallet, att om t. ex. en minoritet på en femtedel av de i beslutet deltagande så påfordrade skulle beslut om inkomst- och utgiftsstaten underställas Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning. Motionärerna ställa med andra ord krav på, att den statliga uppsikten, som det heter, över kommunerna skall förstärkas.

Jag ber emellertid att få för min del få fästa uppmärksamhet på, att om man skall slå in på den av dessa motionärer anvisade vägen, kommer man samtidigt att inskränka kommunernas självbestämmanderätt, och jag vågar påstå, att något behov av en ytterligare förstärkt statlig uppsikt icke för närvarande föreligger och torde ej heller komma att föreligga. Här kommer till synes det misstroende, som är genomgående i högerpartiernas motioner i denna fråga. Jag vill påpeka, att det finns redan nu vissa kommuner inom vårt land, där arbetarna sitta inne med majoriteten, och där det ingalunda visat sig, att något »kommunalt slöseri» — såsom det heter i motionerna — förekommit.

Det är på den grund, att utskottet givit ett visst stöd för motionärernas krav i detta avseende, som jag yrkat ändring i motiveringen

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
municala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

på sid. 39 i utlåtandet. Där har nämligen utskottet, visserligen försiktigt, men ändå utsagt, att motionärernas krav kan vara värt att tagas i övervägande, och utskottet uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på denna betydelsefulla fråga. Jag har därför tillåtit mig yrka i reservationen, att motive- ringen i den del — andra stycket på sid 9 — skulle komma att få följande lydelse: »Kungl. Maj:ts förslag vilar — — — ofördröjlig prövning.» Så långt går jag med på utskottets förslag. Därefter hemställer jag att motiveringen skall få denna lydelse: »Utskottet, som icke delar denna av motionärerna uttalade uppfattning, anser sig icke kunna förorda några åtgärder i antydd riktning. De i herr Gezelius' m. fl. motion framförda önskemålen rörande ytterligare garan- tier vid vissa beslut inom lands- och stadskommuner samt landsting finner utskottet icke heller vara av beskaffenhet att föranleda någon riksdagens åtgärd.» Det är nämligen så, att även herr Gezelius m. fl. haft ett liknande yrkande, och det inrymmes också i den motivering, som utskottet föreslagit.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till min re- servation i denna del, och jag ber att samtidigt få meddela, att i den- na reservation hava icke mindre än fyra ledamöter inom utskottet från första kammaren och jämväl fyra från denna kammare instämt.

Herr *Hallén* instände häruti.

Herr *Hildebrand*: Herr talman, mina herrar! Jag måste bekänna, att jag under min riksdagstid hört många underliga anfö- randen från regeringsbänken, men ett bland de allra underligaste var det, som herr justitieministern nyss höll. Här har det blivit samför- stånd inom utskottet, här ha målsmän för de olika partierna inom kam- maren tillstyrkt bifall till utskottets förslag. Här har debatten fortgått ända sedan i morse, och nu sent på eftermiddagen går herr justitiemi- nistern och söker sak med högerledaren samt anför vad han sagt år 1907 och försöker ställa detta i motsats till vad han nu sagt. Tror icke herr justitieministern, att vi på samma sätt, om vi ville, skulle kunna draga fram uttalanden från olika tillfällen av exempelvis den nuvarande statsministern, vilka uttalanden skulle kunna anföras mot det nu framlagda regeringsförslaget? Men detta är ju alldeles lön- löst, därför att det icke kan nekas till, att varenda en i denna kamma- re under världshändelsernas tryck tvingats att mer eller mindre ändra sin uppfattning om vad som vore klokt och tillrådligt i Sveriges rike. Vad skall det då tjäna till att draga fram allt detta och nu måhända draga upp en ny debatt därom? Det är mig alldeles oförklarligt.

Jag har icke begärt ordet för att yttra detta utan för att, innan debatten slutar, söka sammanfatta i ett kort uttalande några allmän- na reflexioner om läget för närvarande. Jag vore tacksam, om, ehuru debatten hållit på så länge, kammaren ville höra på detta. Jag skall icke tala många minuter.

Utgångspunkten för mig är, att från landets olika delar kommit oss i dag till mötes uttryck av djup förvåning, av harm och ängslan

för framtiden med anledning av det utskotts-förslag, som nu debatterats. *Om den kommunala rösträtten m. m.* Ty det vore också rent av underligt, om så icke varit förhållandet. Ty denna författningsändring är icke av den art, att den stannar vid, att i de skrivna urkunderna sättas in några nya paragrafer i stället för de gamla. Den öppnar portarna på vid gavel för väldiga valmansskoror i kommunerna. Den flyttar faktiskt över makten i våra samhällen till nya samhällsgrupper, och den omdanar på ett mycket genomgripande sätt vårt tvåkammerssystem. »Inför det föreliggande förslaget till författningsreform känna vi det såsom en plikt att uttala våra allvarliga farhågor», så lyder ett upprop i gårdagens och dagens tidningar, undertecknat av ett antal aktade och fosterlandsälskande män och kvinnor. Dessa farhågor känna vi alla på högernsida. Icke därför att högerns ledarställning i första kammaren nu försvinner. Detta är icke för oss det väsentligaste. Ty ett verkligt berättigande har högerns insats haft allenast i den mån, den kunnat bidra till hävdandet av de bärande idéerna till nytta och gagn för Sveriges rike och folk. Vad vi frukta är, att vissa av dessa idéer icke längre skola komma att bäras upp av tillräckligt antal medlemmar av vår riksdag och att detta skall lända vårt land och dess utveckling till allvarlig skada.

Herr Branting talade om så många bittra minnen från de gångna åren och att första kammaren haft befogenhet att pröva demokratiska förslag. Han tillade, att det i allmänhet icke kunde vara så stor förändring i realiteten, men affektionsvärdet hos det nya har till stor del tagits bort därigenom att formen ändrats, vissa jämkningar gjorts. Jag vill konstatera, att detta innebär ett gott erkännande av, att första kammaren sålunda icke velat, icke kunnat hejda utvecklingen, utan att denna kunnat fortgå obehindrat utan dess åtgöranden. Dess hudsakliga insats har varit att införa jämkningar här och var. Det erkännandet — tror jag förvisso — kommer också att givas åt de samhällsgrupper, som länge varit ledande eller mäktiga att kunna påverka utvecklingen, och som nu med denna reform släppa sin politiska ledarställning. De ha visserligen begått fel och gjort sig skyldiga till förbiseende, men denna anmärkning drabbar alla, maktägande eller ledande, men de ha dock ägt förmåga att se på rikets bästa.

Försvarsolustens och avrustningens vindar må blåsa i dag än så skarpa. Vad högern i riksdagen uträttat för Sveriges försvar i en tid, då världen stod väpnad som aldrig förr, bör inrangeras i historien såsom ett bevis på dess riksvärdande verksamhet. Och vad högern i båda kamrarna uträttat för att främja svenskt näringsliv, för dess utveckling, för att bättra på vår lagstiftning och för att höja vår andliga kultur hörer ock till de saker, om vilka historien må döma, men jag är säker på, att historiens domslut går i den riktningen, att här presterats mycket goda saker.

Nu har makten lagts över på andra samhällsgrupper, vilka länge sträckt giriga händer efter den. Skola dessa samhällsgrupper äga vilja och förmåga att i lika hög grad se på rikets väl som den höger, som nu får lämna ledarplatsen? I herrar av vänstern mån icke förvåna Eder över, att denna fråga uppstiger hos stora

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

folkgrupper i vårt land i denna stund. Klasskänslan är stark bland arbetarna, och klasskänslan är i en viss grad berättigad, men endast i en viss grad. Och vad vi nu i dag och i dessa dagar hört är knappast ägnat att sprida något lugn bland de oroliga. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet uttalade i dag, att grunden nu lägges till folkviljans förverkligande. Jag ber herr statsrådet om ursäkt, men detta är bara en folkmötesfras och ingenting annat. Ty vad är folkviljan, såsom det helt kort uttryckes? Ja, den är icke så lätt att definiera. Det är klart, att folket skall vara herre i sitt eget hus, men även herr Branting var i sitt anförande icke på det klara med vad som skulle menas med folkvilja, när han utvecklade, att det uttalas krav på ett förstakammersystem. Men det är svårt att inse, huru ett förstakammersystem skulle vara beskaffat. Och det framgick av hans ord, att han för sin del kände sig mycket ohägad för att tänka sig i framtiden ett förstakammersystem i landet, där med enkel majoritet skulle kunna avgöras vad som vore folkviljan.

Vad vi på högersidan för närvarande frukta är icke den mogna, på insikter grundade folkviljan utan den primitiva och omogna, som oberättigat bär namnet folkvilja. Vi hysa ingen rädsla för demokratin, men väl för demokratiens urartning. Faran därför ligger nära till hands, ty nyvunnen makt har i alla tider och av alla samhällsklasser mer eller mindre missbrukats. Ju större massor, som sättas i rörelse för maktens utövning, desto närmare ligger möjligheten för maktmissbruk. Individen, som uppträder ensam för sig, känner mer sitt eget ansvar, men i massan utplånas individens ansvar. Det är märkvärdigt, vad i massornas rörelse instinkten sänkes i nivå med de lägre, som förekomma i massan. Detta är så påtagligt för envar, som studerat dessa frågor, att misstämningen i landet måste anses fullt förklarlig. Och därför kräves ett svar, varför högern kunnat gå med på utskottets kompromiss. Ett svar är redan lämnat utav lantmanna- och borgarepartiets ledare här i kammaren. Jag ber att få supplera det med några ord.

Förklaringen får sökas till stor del däri, att vi på högerhåll insett, att vi sakna de naturliga maktresurser, som behövas för att genomföra en lösning, på vars varaktighet och på vars verklighet vi kunna tro, och med resurser menar jag då naturligtvis endast de inom grundlagens och lagens ramar liggande. Det hette i det här uppropet, som jag nyss omnämnde, att man icke för att undgå svårigheter för tillfället får uppoffra fördelar och lugnet för framtiden. Och detta är naturligtvis riktigt. Men det hot, som framkommit på olika håll, är det inte det, som har påverkat högermännen inom utskottet. Jag har deltagit uti överläggningarna inom utskottshögern, och jag kan, liksom det skett förut, ityga, att det har varit helt andra hänsyn, som bestämt högerens uppträdande. Man har resonerat som så, att skulle vi nu kämpa för vad vi anse vara riktigare, då måste vi räkna med, att en stark kris inträder i vårt offentliga liv. Antag nu, att en ny regering skulle kunna bli herre över både storstrejk och järnvägsstrejk och oordningar. Vad skulle sedan hända? Jo.

det är alldeles klart, att, i full överensstämmelse med vad som uttalats från högerhåll, skulle nyval ske till andra kammaren. Då måste man ju på det allra djupaste allvar övertänka, vilka utsikter det funnes för högern att vid ett sådant nyval erhålla majoritet, och vi ha stannat vid, att därvid skulle krävas ungefär en fördubbling av högerns nuvarande numerär i kammaren och att detta vore omöjligt att uppnå, när liberaler och socialdemokrater, såsom för närvarande, gå tillsammans. Då har högern helt naturligt uppställt sig den frågan: äga vi rätt att bidra till, att samhället kommer i gungning, när vi inte kunna se någon väg att komma fram till en verkligen bättre lösning? Och vi ha måst besvara den frågan så, att den rätten äga vi icke. Här funnos alltså två alternativ att välja emellan. Det ena vore att stå och falla för sin bestämda uppfattning om vad som här vore riktigast. Det andra var att försöka göra det bästa utav en svår situation. Det första alternativet var ur många synpunkter mera tilltalande. Det andra skulle innebära en oerhörd uppoffring, men vore förvisso för landet nyttigare, och det är uti den allra djupaste känsla av ansvar för landet, som utskottshögern har valt det senare alternativet och påtagit sig det ansvar, som valet innebär, och att detta val uppställts, sammanhänger helt naturligt med den världspolitiska situation, i vilken vi för närvarande befinna oss. Över länderna drar ju fram en väldig revolutionsvind, som visat sig mäktig att störta troner och omvälva författningar och som här och var redan framkallat bolsjevismens ohyggligheter. Så mycket djupare har ansvaret därför känts för högern uti utskottet och känts för högern uti denna kammare. Det är en svår väg, som vi ha att gå. Vi ha gått den, och vi komma att gå den, ty vi anse, att vi därmed göra vad vi kunna för att trygga landets väl. Framtiden ligger framför oss uti mörker. Demokratien är ett träd på gott och ont. Den kan ge ett folk styrka. Det har visat sig under de hemska krigsåren i många länder. Det kan visa sig även i fredens tid. Men demokratien kan, om den urartar, ge ett folk svaghet också, den kan splittra dess krafter, kan förtaga dess styrka. Frågan om demokratien i vårt land skall bli stark eller svag, är till stor del en fråga om demokratiens uppfostran och organisation, och det är om denna, som vi för närvarande stå ovissa. Väl vore, om alla de goda krafter, som finnas i den stora massan av Sveriges folk, kunde bli de onda makterna övermäktiga och att hänsynen till riket bleve starkare än hänsynen till klassen.

Herr talman i detta läge vågar jag icke taga på mig ansvaret att avstyrka ett bifall till vad utskottet här hemställt om.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skulle verkligen icke ha begärt ordet och därmed besvärat kammaren ännu en gång i denna sena timme, om jag inte hade blivit uppkallad utav ett anförande utav herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, ett anförande, som jag verkligen anser vara — jag vågar säga det — tämligen opåkallat, därför att jag tror inte, herr talman, att det anförande, som jag hållit på förmiddagen, kunnat ge ett berättigande

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

åt ett så pass starkt utfall mot mig som det, vilket här kom från hans sida. Jag hade verkligen trott, att denna debatt skulle få sluta i mera lugn och frid, än vad som nu synes bliva fallet, men nu känner jag mig ovillkorligen nödsakad, herr talman, att rikta en replik till herr justitieministern.

Jag beklagar mycket, om jag i mitt anförande på förmiddagen har förbisett någon rättelse, som herr justitieministern, efter vad jag trodde mig kunna finna, sagt sig ha gjort utav referatet av ett tal, som han hållit och som jag återopade i mitt anförande. Jag beklagar, att jag aldrig har sett den rättelsen. Jag har läst talet — jag har för övrigt referatet här — i »Stockholmstidningen», och dessutom vill jag säga, att redan det, som av herr justitieministern själv yttrades i hans anförande, är alldeles tillräckligt för att motivera just den hän- syftning jag gjorde i mitt anförande. För så vitt att nu icke någon rättelse är gjord av detta, står det uttryckligen i detta anförande, att »i början av förra veckan stod det klart för regeringen, icke minst genom de socialdemokratiska ledamöternas känning med sitt parti, att denna rörelse hotade att sprida sig till allt vidare lager. Det blev uppenbart, att blott *en* sak kunde besvärja stormen: ett initiativ, handling från regeringens sida *nu*; inga deklamationer, icke bara löften för framtiden, utan författningsfrågans omedelbara uppta- gande med brytande av högermotståndet nu.» Herr justitieministern anförde ju också nu att han sagt detta, så att jag förmodar, att på denna punkt föreligger icke någon divergens i uppfattningen, och jag ser, att herr justitieministern tyckes nicka bifall härtill. Det är just dessa ord, som jag syftet på. Om jag sålunda förbisett någon rättelse, gäller den inte alls det, som jag talat om i mitt anförande.

Jag kan inte förstå annat, än att när nu herr justitieministern tar i så pass häftigt, vittnar det — jag vågar nästan säga det — om litet sjukt samvete i alla fall och om att man har sagt litet mer, än man kanske bort och som varit lämpligt att säga.

När herr justitieministern vidare tager i försvar allt vad i övrigt har talats från ministeriellt håll, kan jag inte neka mig att anför det, som jag syftade på. Jag har det i en tidning, som heter »Socialdemokraten». Det kan hända, att det är rättat det också, men jag hoppas, att det åtminstone inte är rättat i denna del. Det är ett anförande av statsrådet Palmstierna hållet i Göteborg, och det gäller den lilla bit, där han säger, »att andra vägar, *genvägar*, måste beträdas även om därvid också det svenska samhället skakas i grunden.» Det var detta, som jag talade om. om genvägarna. Jag ber om ursäkt, om jag misstagit mig, men jag kan i så fall inte hjälpa det, ty jag hämtar mitt vetande ur de tidningar, som stå närmast vederbörande statsråd, vilka jag förmodar få sina referat bäst gjorda i de tidningarna.

Nu säger justitieministern, att allt detta, som regeringen kommit med i denna proposition, skulle regeringen ha kommit med i alla fall. Ja, att det var precis på pricken vad regeringen skulle ha varit färdig att komma med. Det var inte tal om att det skett någon inverkan från utlandet eller berott på ett hot: »Det var all-

deles klart. Detta och annat skulle vi ha kommit med om två månader.» Jag tror, att det var riktigt anfört. Men då frågar jag: om regeringen var så klar med att den skulle komma med detta författningsförslag, varför inte regeringen tog upp frågan i kallelsen till urtima riksdagen? Varför kom det inte då? Urtima riksdagen blev en löneriksdag, en dyrtidsriksdag. Där fanns inte ett ord talat om att den skulle bli en författningsriksdag. »Men», säger justitieministern, »allt detta var klart, och vi kommo med det nu, annars skulle vi ha kommit med det om två månader.» Kan någon förklara för mig, varför man inte tog upp det i kallelsen. Det hade väl då varit mycket riktigare att göra denna riksdag till en författningsriksdag och taga upp den saken i kallelsen till densamma.

Sälunda tror jag mig kunna draga den slutsatsen utav vad justitieministern sagt, att här har inte skett någon påverkan ifrån något håll. Den tyska revolutionen och händelserna här hemma har sålunda icke inverkat någonting, ty detta skulle man ha kommit med i alla fall.

Sedan ber jag få säga ett ord i anledning av vad justitieministern talade om den första kammaren, därvid han läste upp ett utdrag av ett anförande, som jag hållit vid det tillfälle, när denna reform av 1907 genomfördes. Jag skall be att få fråga herr justitieministern, om det var riktigt, att jag då skulle ha uttalat mig om en likställighet mellan kamrarna. Då hade det ju inte blivit en sådan skiljaktighet mellan kamrarna att regeringen *nu* hade behövt komma med förslag om att ändra det. Då hade denna karaktärsskillnad icke varit av den beskaffenheten. Men enligt det förslag, som då framlades, blev det kvar en karaktärsskillnad, och det är denna karaktärsskillnad, som regeringen nu genom sitt förslag har velat utplåna, ja, utplåna till den grad, att efter min uppfattning, om regeringen hade fått sin vilja fram och dess förslag hade blivit genomfört utan utskottets modifikation, man inte kunnat tala vidare om något tvåkammerssystem i verklig bemärkelse.

För övrigt, hur ville er stora föregångsman vid den tiden, herr Staaff, lägga första kammarsproblemet? Erinrar ni er, mina herrar, hur han ville ha det? Han rörde icke vid första kammaren. Han lät första kammaren vara orubbad, han ville hava den som ett överhus. Jag har mina starka misstankar, varför han ville ha den så. Det var nog därför, han ville så småningom förvandla detta överhus till ett hus, vilket icke hade något att betyda, till ett överhus med blott suspensivt veto. Det var troligen hans mening. Jag känner naturligtvis icke hans innersta tankar, men när han nu demokratiserade andra kammaren men lämnade första kammaren i orubbat bo, så måste det ligga bakom detta, att han tänkte sig, att här bliva divergenserna så stora, att första kammaren måste förvandlas till ett överhus med suspensivt veto. Men hur har regeringen gjort i detta fall? Ni hava icke gjort något annat, än att ni sökt draga med första kammaren utan att taga någon hänsyn till väljarnas låga ålder. Märk väl, att åldern för urväljarna är av eder satt till 21 år, under det att den till andra kammaren är 24 år.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

Märk väl skillnaden i skattestrecket, som tas bort nu, men icke var borttaget i våras. Jag undrar, vem som kan komma och tala om att bevara karaktärsskillnaden mellan kamrarna. Vad har regeringen framkommit med för förslag beträffande första kammaren? Intet har framkommit annat än denna självkooptering av första kammaren, men det finnes icke någon här i dag, som, efter vad jag hört, sökt driva den satsen, att detta skulle vara det allena saliggörande för att skapa ett överhus och att dessa 20 självkoopterade mandat skulle kunna förvandla första kammaren från vad den blir enligt regeringens förslag till vad den skulle komma att bli, om den skulle bli ett verkligt överhus.

Herr statsrådet Löfgren talade om proportionalismen och hur man därmed införde den starka partibundenheten. Jag skall icke taga upp någon strid, och jag hoppas, att ingen tar upp en sådan efter mig, men jag vill blott säga, att enligt min mening hade denna partibundenhet kommit i alla fall.

Sedan talade herr statsrådet Löfgren om dessa valkorporationer i de större städerna. Jag vill säga, som jag sagt förut, att ingen från högerens sida har önskat dessa valkorporationer. Vi ha icke önskat dem i och för sig, utan vi ha önskat en högre ålder för väljarna samt den mogenhet och erfarenhet, som följer med denna. Valkorporationerna har då varit det enda, som stått oss till buds, och regeringen har icke kunnat prestera något annat. Vi ha gått på den högre åldern och regeringen på 21 år. Jag frågar varje sunt tänkande, om han icke vill ge mig rätt däri, att det är riktigt att för urväljarna till överhuset hava en högre ålder än för väljarna till andra kammaren. Det är orimligt att kunna vidhålla och påstå något annat.

För övrigt när herr justitieministern talade om, att för mig har hela detta spörsmål varit en kalkyl över vad jag kan vinna och vad jag kan förlora, och då justitieministern med ganska stort patos sade, att det liberala partiet naturligtvis är ett så ädelt parti, att det icke tänker på vad det kan vinna eller förlora utan blott på vad som är rättfärdigt, rättvist och riktigt, så skall jag be att få påpeka, att allt vad jag sade om den saken hänförde sig till att söka i mitt anförande giva en förklaring till mina meningsfränder, till alla dem, som icke varit med i det intima utskottsarbetet och icke haft tillfälle att förhandla på det sättet, som man endast kan, när man sitter i utskottet och arbetar, tränger in i varje detalj och känner, hur man arbetar sig framåt med sina motståndare och meningsfränder. Det var för att klargöra detta för dem, och det utsades tydligt i mitt anförande, märk väl mina herrar, att vad jag först av allt ville framhålla det var, att när av två stora partier i landet det ena, det socialdemokratiska, tillsammans med det liberala, livligt önska en reform i en författningsfråga och när mot detta parti står ett annat, högern, som önskar en annan lösning av denna fråga, så finns det dock något, som talar mycket starkt för, att dessa båda partier försöka ena sig i en gemensam linje och lägga sina åsikter mot varandra i stället för att skapa divergenser. Det var huvud-

saken i mitt anförande, och det är huvudorsaken, varför jag varit med på denna uppgörelse, på denna kompromiss. Det var just detta, att det finns mångonting som säger: det är väl, om man kan i en brydsam och svår tid, när meningsskiljaktigheterna bryta sig starkt mot varandra, skapa fram en enighet inom nationen. Och när, mina herrar, från högerens sida detta erbjudande gjorts om denna enighet, bör det icke klandras utan tvärtom, därför att offret för oss var så mycket större, enär vi haft vår uppfattning, vår traditionella mening i detta fall. Därför att vi lätit denna mening falla och givit med oss samt gått till mötes så mycket, som vi gjort, just därför skulle vi hava berömmelse och icke något annat.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Jag är blott skyldig en liten replik till rättelse av vad herr Lindman sade, när han vände sig mot ett yttrande som jag föllt.

Herr Lindman är onekligen, såsom man känner sedan gammalt, något olycklig med sina citat, och även i detta fall har så varit förhållandet. Jag tror, att Socialdemokraten själv har i artikelns början sagt ifrån, att den tyvärr måste återgiva detta anförande i en starkt förkortad form. Så har också skett, och vad jag yttrade är i själva verket brutet ur sitt sammanhang. Det var ett uttalande om att, därest högern hindrar massorna att gå den långsammare och säkrare vägen, kommer detta att föda känslor och tankar om, att genvägar måste beträdas, och jag riktade en enträgen varning till högern, att den icke skulle ingjuta sådana tankar hos massorna, och detta särskilt i en tid, då revolutionära tankar mycket lätt vinna insteg överallt. Jag beskrev med andra ord en stämning, som faktiskt breder ut sig. Herr Lindmans »måste» applicerades på ett sätt, som i själva verket icke täcker den mening, som jag uttalade.

Det är således en liten olycka, som hänt även med detta citat.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke taga upp tiden med att ingå i bemötande av herr Lindman. Jag ber att få hänvisa till protokollet för en jämförelse mellan vad jag sagt och vad herr Lindman sagt. Men jag kan icke utan protest finna mig i herr Hildebrands skrapa till mig. Jag har åhört åtskilliga angrepp från riksdagsmäns sida mot ledamöter av regeringen, men aldrig något mera omotiverat än herr Hildebrands. Man hade nämligen väntat sig, att när en ledamot av riksdagen giver en sådan skrapa, som herr Hildebrand här behagade göra, så skulle han komma med befogade anmärkningar mot innehållet i vad man sagt. Men i stället finner herr Hildebrand lämpligt att angripa mig, för att jag över huvud taget vågat mig på att vända mig mot herr Lindman, som för övrigt är karl att tala för sig själv.

Vidare ber jag att få påpeka, att jag icke, som herr Hildebrand påstår, vände mig med kritik mot något yttrande av herr Lindman 1907. Det har jag icke gjort, utan mitt yttrande innebar

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 18. 4

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

två ting. Dels tillbakavisade jag en personlig beskyllning, som herr Lindman riktat mot regeringens ledamöter och särskilt mot mig själv. Att herr Lindman nu anser, att hans yttrande icke inneburit någon beskyllning, och att han sökt förklara saken på sitt särskilda sätt, inverkar icke på det förhållandet, att jag har anledning att känna mig kränkt av herr Lindmans yttrande under förmiddagen.

Dels har jag också kritiserat, från enligt min mening saklig synpunkt, herr Lindmans kritik av regeringens ståndpunkt till första-kammarfrågan, och jag har sökt att från herr Lindmans egen utgångspunkt år 1907 visa, att denna kritik är oberättigad. Jag frågar er mina herrar: om det över huvud taget passar sig att på en sådan dag, när en stor uppgörelse i en stor fråga sker i samförståndets tecken, i likhet med herr Lindman taga upp en polemik av den art, som han på förmiddagen gjort, då han direkt riktade sig mot enskilda regeringsledamöter — skall man vara försvarslös, därför att man sitter på regeringsbänken?

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Vi ha i dag snart slutat en dag, som enligt min mening blir en i Sveriges historia mycket viktig dag. Under den dagen har det gjorts stora offer från många av kammarens ledamöter, offer, som vi nyligen icke tänkte skulle vara möjliga att göra. För att vi en gång skulle få ett slut på dessa strider och i samhällslugn få en ordentlig utveckling av vår författning ha vi gjort detta offer, och vi trodde också, att det skulle sluta i ett ordentligt samförstånd. Här har emellertid herr justitieministern försökt att riva upp en fråga, som enligt min mening icke länder herr justitieministern till någon heder. Herr justitieministern har sitt yrke likmätigt med mycket dålig advokatur tagit upp en fråga här, som det är fullkomligt obefogat att här taga upp, såvitt jag kan bedöma saken. Om herr justitieministern på ett möte haft ett yttrande, som refererats ordentligt i hans egna tidningar, och han nu vill förneka vad han enligt detta referat sagt, så får dock herr justitieministern taga detta yttrande på sitt ansvar, ty vi kunna icke läsa alla rättelser, som göras, även om de komma från regeringsledamöter.

Jag är icke på långt när nöjd med det förslag, som föreligger, men jag vill i alla fall icke taga på mitt ansvar att yrka avslag på detsamma. Jag vill hoppas, att det skall bli till lycka för fosterlandet i längden.

Det har nämnts av herr justitieministern och även från annat håll, att det icke är någon entusiasm vid frågans lösning. Nej, det är det icke, men det tycker jag icke inverkar alls, om frågan bara kan lösas i lugn och samförstånd. Men det kan hända, att den fränvaro av entusiasm, som här varit tal om, beror på, att de, som nu gå fram till seger, icke själva tro, att Sverige med denna lösning kan få den utveckling som följt efter den föregående författningsändringen av år 1865. Sedan dess har Sverige gått fram mot en utveckling, i stort sett sådan, att vi icke på något ställe sett maken därtill. Jag misstänker, att många frukta för, att med

denna lösning utvecklingen icke skall gå i den riktning, vari den förut har gått. Det är därför, som jag tror, att entusiasmen icke är så stor.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra. Men hava vi hela dagen förut kunnat taga frågan lugnt, så tycker jag, att det skulle kunna fortgå på det sättet, utan att regeringen lägger sig i det såsom nu skett.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Med anledning av herr justitieministerns yttrande ber jag att få säga, att jag aldrig klandrat eller velat klandra honom, för att han bemötte herr Lindman, utan endast för det sätt, varpå han gjorde det. Han anhöll att av mig få motivering för detta klander. Ja, motivering synes mig egentligen vara onödig, men jag vill dock säga, att man knappast här från statsrådsbänken kunde höra ett mera sårande uttryck om högerns ställning i dag, än när justitieministern talade om högerns kapitulation. Högern har här i känslan av lägets allvar och av ansvar för landet och dess framtid varit med om en uppgörelse inom utskottet, och högerns ledare här i kammaren hava bestämt tillstyrkt högermännen att antaga denna uppgörelse. Är det då rimligt, att från regeringsbänken fälla så sårande uttryck?

För övrigt har jag i fråga om vad jag sade om justitieministerns anförande ingenting att tillägga och ingenting att taga ifrån och jag ber att få säga, att det är icke jag, utan justitieministern själv, som kallade mina ord för en skrapa.

Hans excellens herr statsministern Edén: Det föreföll mig något underligt, när jag kom in i denna kammare efter att på grund af arbetsordningen, som stadgar liktidig behandling i båda kamrarna, hava varit nödsakad att under hela dagen sitta i första kammaren — det föreföll mig, säger jag, något underligt att då genauast vid mitt inträde mötas av en liten politisk explosion efter en dag, som enligt beskrivning annars lär ha förflutit ganska lugnt och till och med fridfullt. Nu har det visserligen från de sista talarna gjorts gällande, att det var justitieministern, som började». Men, mina herrar, en sådan liten fint känna vi alltför mycket igen, vi som ha barn åtminstone. När barnen kommit i luven på varandra brukar det icke vara sagt, att den, som skyller ifrån sig på den som började, har rätt att skylla ifrån sig. Jag skall naturligtvis icke upphäva mig till att fälla något omdöme i den saken i denna kontrovers i andra kammaren. Men med all skyldig hänsyn till en så värduadsvärd ledamot av denna kammare som den ärade talaren från Skivarp ber jag dock att få hemställa, om han finner det lämpligt att från talarstolen till chefen för justitiedepartementet rikta beskyllningar för »advokatyr» och till på köpet en advokatyr, som »hör till hans yrke». Sådant bidrager icke till den fredsstämning som den ärade talaren sökte utbreda. Över huvud taget lär det väl vara så, att om någon har blivit angripen på ett sätt, som han icke vill finna sig i har han både skyldighet och rättighet att därvid värja sig. Och det

Om den kommunala röst-rätten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

kan icke hjälpas, att den fäktkonst, som utmärker högerns ledare i denna kammare, mycket ofta påkallar sådana parader, som kunna bliva mycket kända, och som förr i världen brukade upptagas med samma goda humör, med vilket den ärade högerledaren själv gav luggen.

Jag vet, som sagt, icke rätt vad det är, som framkallat irritationen just nu i kväll. Men synes mig något bittert, och föga upplysande om den irritationen skulle få färga de sista orden och ge de sista intrycken från denna debatt. Mera är dock denna fråga värd, och större är dock detta ögonblick, än att överläggningen borde få utmytna i ett personligt replikskifte mellan några irriterade ledamöter av kammaren och en ledamot eller två från regeringsbanken. Jag tror, att det kan vara skäl att skjuta detta intermesso åt sidan och återkomma till vad det egentligen i detta ögonblick gäller. Och om jag därvid snuddar i ett par punkter vid ett anförande, som herr Lindman höll på förmiddagen, och ett, som han hållit i kväll, så sker detta blott för att i det ena fallet göra en korrigerings och i det andra fallet få en utgångspunkt för vad jag skulle önska komma till såsom en sammanfattande slutanmärkning.

Vad det första beträffar, det yttrande som påkallar en korrigerings, så avser jag härmed det förhållandet, att herr Lindman nu så oerhört grovt missförstod justitieministern, att han uppfattade dennes yttrande om, att vi i varje fall om två månader hade ämnat framlägga författningsfrågan, som om därmed hade menats, att vi ämnat framlägga den vid urtima riksdagen. Ja, herr Lindman, denna gången går det icke att slippa undan, ty nu står den uttryckligen antecknad ordagrant, herr Lindmans fråga: »Om det var meningen att framlägga detta förslag nu, varför ingick det icke i kallelsen till den urtima riksdagen?» Det var från början *aldrig* meningen att framlägga den till *urtima* riksdagen, utan det var meningen att framlägga den till *lagtima* riksdagen, och det är detta, som justitieministern sagt. Det vore väl skäl att en liten smula mera uppmärksam följa en talare på den andra sidan, innan man giver sig in på en sådan replik som herr Lindman i detta fall tillåtit sig.

Jag kan för övrigt ej undgå att göra en korrigerings även av en annan del i herr Lindmans anförande. Han har i skarp form än någonsin dragit fram den gamla anmärkningen emot vänsterns och regeringens ståndpunkt, att den skulle utplåna karaktärsskillnaden mellan kamrarna. Det hette nu i kväll i stridens iver, till och med att vi »sökt att draga ned första kammaren». Hur många gånger skall man behöva upprepa skälen, varför regeringen ansett tillräckliga garantier — och mer än tillräckliga vilja vi icke veta av — föreligga i dessa förslag för att första kammaren skall behålla en tillbörlig karaktärsskillnad i förhållandet till den andra? Saken ligger helt enkelt så och har alltid legat så, att vi behöllo i regeringsförslaget alla de element, som i andra länder äro tillräckliga för att konstituera ett överhus: medelbara val, längre mandatstid, högre levnadsålder och till och med successiv förnyelse. Detta är i flertalet andra demokratiska länder tillräckligt för att giva den vederbörliga

karaktärsskillnaden åt överhuset. Sedan bruka urväljarna i regel vara desamma. Nu hade vi i Sverige icke samma urväljare och skulle icke heller ha fått det efter regeringens förslag, utan regeringens förslag bibehöll ännu det särskilda villkor för kommunal rösträtt, som bestod i skattskyldighet till kommunen. Däremot fanns å andra sidan den skillnaden, att man fick kommunal rösträtt redan efter fyllda 21 år, medan man hittills fått politisk rösträtt efter fyllda 24 år. Herr Lindman iakttaget endast den senare skillnaden och säger, att därmed skulle första kammaren ovillkorligen bliva neddragen eller, såsom det hetat vid andra tillfällen, »radikalare» än andra kammaren. Jag svarar: det *kan* icke vara så. Det måste ändå medgivas, att om man nu skall tala om garantier i ett förslag, som — i denna del redan är skjutet åt sidan så borde väl den garanti, som ligger i skattskyldighet till kommunen, betyda *mera* än tillägg av tre år till åldern. Så ha vi betraktat saken. Och därtill komma sedan alla de andra garantierna, som nu finnas och som skulle bibehållas.

(Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

I alla händelser är det icke mycket anledning att tala om regeringsförslaget i denna punkt, eftersom regeringen redan har accepterat utskottets förslag, vilket av civilministern i denna kammare och av mig i första kammaren har tämligen utförligt motiverats. Och om den delen av förslaget har blivit så starkt angripen under diskussionen redan på förmiddagen i det anförande, som herr Lindman nu ville framställa såsom idel fridspsalm på en stor samförstånds dag, så har det väl tydligen berott därpå, att han gärna velat visa, att han åtminstone lyckats taga käl på regeringens förslag, när han nödgats gå på utskottets förslag. Regeringen har ingen anledning att alls inlåta sig i någon strid om, vilket som skulle vara värre för högeru, det ena eller det andra, icke heller skola vi upptaga någon diskussion om, vilket som är fördelaktigare för landet, det ena eller det andra. För oss är det nog, att vi äro fullt på det klara med, att regeringsförslaget också borde hava varit acceptabelt, och att vi ur vissa synpunkter kunna föredraga utskottets förslag, ur andra hava en del anmärkningar att framställa, men såsom helhet gärna förena oss om detta sistnämnda.

Det var emellertid ett annat yttrande i herr Lindmans anförande på förmiddagen, som jag nödgas återkomma till, därför att detta giver mig, som jag nämnde, utgångspunkten för vad jag egentligen har på hjärtat. Han har enligt referatet — jag väljer efter herr Lindmans egen nyss angivna regel en tidning, som bör citera honom väl, nämligen Aftonbladet — han har, säger jag, enligt referatet behagat yttra, att regeringens dispositioner närmast hade karaktären av »en kupp»; »i brådstörtad fart» hade regeringens förslag tillkommit o. s. v. En »kupp» och »i brådstörtad fart» — så karakteriserar denne talare regeringens initiativ, utan att taga någon hänsyn till de förhållanden, under vilka vi leva, till den stormvind, som sveper över världen och vars verkningar denne samme talare och andra talare ändå icke kunna själva undandra sig. Det kallas en kupp, när regeringen finner plikten bjuda den att gripa in, att handla

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

för att bringa en försumpad livsfråga för svenska folket till lösning. Det kallas ett brådstörtat tillkommet regeringsförslag, när man upptager ett förslag, som i alla väsentliga delar förelegat utarbetat sedan i våras, efter en grundlig särskild utredning, och som endast i ett par detaljpunkter blivit kompletterat, för övrigt också detta efter särskild utredning. Nej, mina herrar, sådant tal är en reminiscens från den sortens diskussioner, som man nu att döma av yttrandena i kväll så gärna velat avlysa. Och det talet döljer icke det förhållandet, som jag nyss antydde, att likaväl som regeringen när den framlade förslaget handlade på grund av tidsförhållandenas bjudande makt, likaväl hava dessa samma män, som velat förneka, att regeringen gjort rätt däri, själva nu under dess veckor följt samma tidsförhållandens bjudande makt. Varför skola vi då tvista om detta? Vore det icke bra mycket bättre, att vi nu gjorde klart för oss, när vi sökt och funnit en enighet, att enigheten också kan sträcka sig till det enkla erkännandet, att här var en tid, då Sveriges författningsfråga icke kunde få hållas svävande längre, en tid då denna fråga måste lösas, om icke samhället och staten skulle taga en mycket svårbotlig, kanske för långa år obotlig skada. Den insikten fanns i själva verket på alla håll, det har visat sig nu, ty annars är det fullkomligt oförklarligt, att det parti, som har så många anmärkningar — och efter dess tidigare hållning förklarliga anmärkningar emot uppgörelsen dock tager den. Varför skulle högerpartiet ta den, om icke därför, att tiden kräver denna handling? Mina herrar, det är ingen anledning, att vi var på sitt håll göra oss bättre, än vi äro men det är icke heller anledning för någon att göra sig eller motparten sämre. För mig ter det sig icke så, att jag skulle teckna det svenska högerpartiet i en sämre färg, när jag nu säger, att det är mig klart, att genom den handling, som riksdagen första kammare nyss för en stund sedan utan votering utförde, och som jag tycker mig förstå, att åtminstone ett flertal av denna kammares högerparti också är berett att utföra, visar högern icke »rädhåga», den böjer sig icke för »en kupp», den faller icke till föga för ett »brådstörtat» regeringsförslag, — utan den ådagalägger helt enkelt, att den förstått, vad tiden kräver av en ansvarskännande folkrepresentation.

Ifrån den utgångspunkten är det, som jag med glädje har hälsat den uppgörelse, som skett inom utskottet, även om svagheter däri finnas, och från den utgångspunkten är det jag sökt grund för min förtröstan om, att när detta utskotts-förslag nu går igenom, så ligger däri icke bara en underkastelse av högern, frampressad under ögonblickets tryck, utan det betyder, att vi allesamman inom olika partier känna, att vi från denna stund få lov att ställa oss på den demokratiens grund, som vi nu i dag börja stadfästa. I det avseendet ger jag gärna här, liksom jag givit det i första kammaren, mitt erkännande åt den hållning, som ifrån högerpartiets sida intagits. Jag skall icke ens grumla det erkännandet med någon erinran om, huru mycket lättare det hade varit att intaga den något tidigare. Jag skall hålla mig till, att handlingen nu göres, och säga:

skall det nu vara samförstånd i handling, låt oss då också föra ut dessa beslut, som skola fattas, i vårt svenska samhälle i en anda av samförstånd om förutsättningarna på det att det som sker må få sitt fulla värde för den nya demokratien.

Jag har i referaten med stort nöje läst den sista delen av herr Lindmans tal i förmiddags. Jag skall icke upprepa, vad som där sades, men det motsvarar i viktiga avseenden tankar och känslor, som jag tror, att vi litet var besjålade av. Låt oss då vara överens om, att vi kunna verkligen mötas i dessa tankar och känslor, icke av räddhåga, icke med för mycket av den »bävan», som herr Hildebrand gav uttryck åt, utan hellre med det friska mod, som framskymtar, åtminstone enligt referatet, i slutet av herr Lindmans nyssnämnda anförande. Visst är det många osäkra faktorer, som nu föras in i svenskt samhällsliv; visst komma många nyheter, vilkas innebörd vi icke kunna överskåda. Men alla känna vi dock i vårt innersta, att nu fanns här ingen annan väg att gå än denna. Jag förstår så väl herr Hildebrands sats: demokratin är ett träd på gott och ont. Men vilka författningsträd vill den talaren eller andra plantera, som icke bär sådana blandade frukter? Låt oss då hjälpa åt att anså det nya trädet och sköta det, så att de onda frukterna mer och mer trängas undan utav de goda. Låt oss vara överens om att göra allt vad göras kan, för att denna svenska demokrati skall fylla sitt värv, när den dock måste skrida till verket. Vi ha ingen anledning att misströsta. Sämre är sannerligen icke detta svenska folk, än att det förmår bära sina öden i egna händer lika väl och bättre än många andra folk.

Jag är övertygad om, att när denna debatt nu slutar och när kammaren, såsom jag antar, kommer att fatta samma beslut, som medkammaren nyss fattade, då kan och bör det ske med full förvisning om att man därmed har gjort icke bara det, som var nödvändigt i detta ögonblick, utan det, som Sveriges framtid och icke minst det svenska rikets framtid behövde. Ty det svenska riket beror dock av det svenska folket. Nu gäller det att göra ett av de två — att lägga rikets bestånd och framtid på hela folkets skuldror. Jag hemställer, att kammaren måtte ena sig om utskottets förslag.

Herr Lindman: Jag beklagar, om jag på något sätt framkallat en debatt, som i en del avseenden har kunnat bliva något irriterad. Jag har inte gjort det med avsikt. Jag har i mitt första anförande i dag framlagt saken, sådan den tett sig för mig, och jag tror, att jag vågar säga, att det kanske inte hade varit nödvändigt att angripa mig för vad jag här yttrat. Hans excellens herr statsministern har själv sagt om sista delen av mitt anförande, att han gillade den, och tyckte, att den var bra, och jag vill för egen del betona, att någon ond mening har inte legat uti det. Men det är väl ändå inte så farligt, om vi i dessa frågor lägga fram våra skilda synpunkter. Vi böra väl i alla fall få lov att ge tillkänna våra åsikter och framhålla våra synpunkter och komma med kritik, när det gäller ett förslag, som vi i själva verket från början icke tänkt gå med på.

Om den kommunala rösträtten 7 m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

Nu vill jag för övrigt, då det måste göras en rättelse, eftersom herr statsministern angrep mig för något uttalande om orsaken till, att man inte lagt fram detta förslag genast vid urtima riksdagen, framhålla, att såvitt jag kan erinra mig, föllo mina ord ungefär på detta sätt: »Om förslaget, som herr justitieministern sade, fanns färdigt och skulle ha framlagts för den lagtima riksdagen om ett par månader, varför, säger jag, lades det då inte fram genast vid den urtima riksdagen?» Så var åtminstone ordens mening, och jag tror, att jag även har uttalat mig på det sättet.

Vad förstakammarfrågan beträffar, skall jag rakt inte taga upp den. Jag försäkrar, att jag inte skall säga ett ord om den saken vidare, därför att den frågan är ju nu avgjord genom vad som kommer att ske om en liten stund.

För övrigt vill jag såsom en liten replik mot hans excellens herr statsministerns uttalande därom, att jag i mitt yttrande på förmiddagen hade gjort vissa anmärkningar, varvid jag skulle liksom framhållit utskottets förslag gentemot Kungl. Maj:ts förslag för att liksom taga käl på det senare, endast säga, att jag verkligen inte har gjort på det sättet.

Jag skulle också, herr talman, till sist — jag vet inte, om jag är den siste talaren, som kommer att ha ordet, det är ju möjligt, att det blir något mer sagt — vilja säga, att vad jag yttrat i sista delen av mitt anförande på förmiddagen vidhåller jag och jag upprepar det. Jag vill säga, att jag finner det vara någonting, som är utaf en stor betydelse, att på denna dag olika partier ha kunnat mötas uti en fråga sådan som denna. Det är sannerligen många gånger, som de olika partierna ha tvistat och stridit med varandra om än den ena saken och än den andra. Det är någonting att sätta värde på, det är något att taga vara på, att man kunnat enas om en sak sådan som denna. Jag skulle, herr talman, som de sista ord, som kanske fällas i denna debatt, vilja säga: låtom oss hoppas alla, att vad som sker i denna dag må bli till nytta för Sveriges folk och Sveriges rike. Ingen önskar det högre än jag.

Herr Branting: Herr talman! Jag kan inte på något sätt finna anledning att inblanda mig uti den diskussion, som här förts och som brunnit fram helt hastigt på det allra sista slutet mellan en medlem av regeringen och ett par högertalare. Men det förefaller mig, att denna diskussion dock icke bör få sluta med det intrycket, att det här har varit en sådan irrivering i det sista, att man då i hög grad förglömde, vad som varit huvudsaken under debatten.

Genom det senaste anförandet av herr statsministern och genom de allra sista försonliga orden av herr Lindman har redan det intrycket, som förut var rätt starkt, förflyktigats uti väsentlig mån. Jag tror, att vi alla, som förut deltagit i denna diskussion, kunna enas om att den har förts i samma anda av ärlig strävan till att lösa denna stora fråga uti möjligaste samförstånd mellan partierna, som har präglat utskottets arbeten, och jag tror, att när utskottet

fann möjlighet att kunna ena skilda uppfattningar genom att visa något tillmötesgående även åt dem, som måste göra de största avstegen från sina åskådningar, då har utskottet däruti handlat rätt, och när anslutningen till denna uppfattning kommit från de allra mest skilda håll här i kammaren, så visar det, att den vägen har varit just den, som man hade bort söka och som det här också finns anledning att hoppas skall bli den slutliga.

Det är givet, att vi med detta inte ifrån någon sida uppge våra särskilda åskådningar: vår kamp mellan olika åskådningar kommer att fullföljas och fortsättas. Den är nödvändig för utvecklingens fortgång, och den skall icke på något sätt förslöas i någon slags kompromissröra, varigenom alla de skilda skiftningarna från rött och till andra färger gå upp i något gemensamt grått. Så har aldrig varit meningen. Men vid ett tillfälle som detta, då ett stort steg skall tagas i Sveriges historia, då kan det vara av betydelse, såsom här många gånger har framhållits, att verkligen ändå de skilda meningarna kunde mera enas än uti vardagslag. Då kan det vara bättre, att man kommer med ifrån de skilda åsiktsgrupperna och gemensamt lägger grunden till verket, så att allesamma därigenom få något ansvar och någon andel uti den demokratisering utav Sveriges författning, som är innebörden av det beslut, som vi nu gå att fatta.

Herr talman, denna diskussion var redan en gång slut. Den flammade upp litet olyckligt nyss. Nu är den episoden förbi. Jag hoppas, och när vi nu strax gå att fatta vårt beslut, det skall ske i en livlig känsla utav, att liksom man där inne i första kammaren till sist, efter åtskilliga häftiga ord och bittra ord och ord av grämselse eller vemod omväxlande, ändå böjde sig för nödvändighetens bud och hälsade, så långt som man ansåg med sitt samvete för enligt, det nya Sverige välkommet i det rum, där förut ett parti länge ensamt dominerat, liksom man kunde göra det där, bör också detsamma kunna ske här med ännu mycket större lätthet. Ty här är det dock som de direkt folkvalda representanterna ha säte och stämma, och här blir det fortfarande, även under den tid som kommer, som i alla fall tyngdpunkten skall ligga uti den svenska folkrepresentationen.

Jag är viss om att, när detta beslut här kommer att fattas, skall det ske uti den andan, att vi skola gemensamt söka arbeta för det gemensamma fosterlandets bästa, att vi skola sträva till att föra dess talan så långt fram om möjligt. Vi skola sträva till att föra fram de hittills tillbakasatta folklagren, men utan att detta sker på sådant sätt, att därigenom någon verklig orätt tillfogas dem, som förut varit mera ensamt bestämmande. I den andan bör detta beslut kunna fattas, och jag hoppas, att så också skall ske, och jag kan helt instämma, utan att jag tror det behöver missförstås, uti dessa lyckönskningar till den tid, som kommer, som nyss uttalades utav min ärade granne och antagonist på Stockholmsbänken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala röst-
 ätten m. m.
 (Forts.)

till en början propositioner beträffande första stycket samt andra stycket a) av förevarande paragraf, nämligen på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av berörda delar av paragrafen, 2:o) godkännande av herr Vennerströms förslag till avfattning av motsvarande delar av samma paragraf samt 3:o) avslag å föreliggande förslag till ändring av § 8 i oförmälda delar; och förklarade herr talmannen sig anse svaret hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Vennerström, varför herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammarerna godkänner § 8 första stycket samt andra stycket a) i tredje särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt herr Vennerströms förslag till avfattning av motsvarande delar utav nämnda §.

Omröstningen utföll med 167 ja mot 12 nej; och hade kammarerna alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande delar av § 8.

Vid härefter av herr talmannen särskilt beträffande dels andra stycket b), dels ock andra stycket c) givna propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit i fråga om var och en av nämnda delar av § 8, godkände kammarerna utskottets förslag till lydelse av berörda delar av paragrafen.

Vidare framställde herr talmannen med avseende å andra stycket d) propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till avfattning därav, 2:o) godkännande av det förslag till lydelse av berörda författningsrum, som under överläggningen framställdes av herr Norman, samt 3:o) avslag å föreliggande förslag till ändring i nu oförmälda del av § 8; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl av herr Norman, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammarerna godkänner § 8 andra stycket d) i tredje särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om ändrad ly-

delse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet *Om den kommunala rösträtten m. m.*
den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till lydelse av nämnda författningsrum, som under överläggningen framställes av herr Norman.

Omröstningen utföll med 122 ja mot 37 nej, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av ifrågavarande författningsrum.

Härefter blev efter av herr talmannen vidkommande andra stycket e) givna propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande del av § 8, dels ock på avslag å berörda förslag, utskottets förslag av kammaren godkänt.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner angående det av herr Larsson i Västerås gjorda yrkandet rörande motiveringen, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och blev ifrågavarande yrkande av kammaren bifallet.

§§ 9—12, 14, 16, 17—19.

Godkändes.

§ 21.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle mom. 2 och 3 lyda sålunda:

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag. då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

- 3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;
e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;
f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;
g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutas å kommunalstämma eller å kyrkostämman.

Herr Vennerström hade i sitt reservationsvis framlagda motsvarande författningsförslag

dels föreslagit, att mom. 2 måtte erhålla denna avfattning:

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagande röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning samt

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

dels utslutit stadgandet i mom. 3 och såsom följd därav åt mom. 4 och 5 i utskottets förslag givit nummerbeteckningarna 3 och 4.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr H a g e: Herr talman! Jag ber att å vänstersocialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar få yrka bifall till den reservation, som på denna punkt är avgiven av herr Vennerström.

Vi kunna nämligen i vår grupp icke vara med om, att man här skall beskära den kommunala självstyrelsen som en kompensation till högern för att man utsträckt rösträtten. Den kommunala självstyrelsen är ju en gammal svensk institution, som har visat sig fungera till mycket stor belåtenhet. Jag tror icke, att det finns någon anledning att rubba på denna självstyrelse, även sedan man genom en sådan reform som den här nu beslutade släppt fram ett något större antal valmän till bestämmanderätt. Jag skall alltså med denna korta motivering be att få yrka bifall till herr Vennerströms reservation.

Herr B r a n t i n g: Jag ber att utan att ingå i närmare motivering få hänvisa till de skäl, som äro anförda för den ändring, som här är vidtagen, och vilka jag tror äro tillräckligt bärande. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkändes paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

§§ 27, 29, 30, 32, 35, 36, 38, 40, 42, 48, 65, 66.

Godkändes.

Slutstadgandet.

Utskottet hade såsom sista stycke i sitt förslag infört en i Kungl. Maj:ts förslag ej upptagen bestämmelse, så lydande:

Under tiden från denna lags ikraftträdande intill utgången av år 1919 utgör vad i § 12 andra stycket stadgas ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt jämväl för andra maken.

Emot utskottets förslag i denna del hade reservationer avgivits dels av herr *Vennerström*, som yrkat avslag därå, dels ock av herr *Larsson* i Västerås m. fl., som jämväl förklarat sig icke kunna biträda förslaget.

Sedan slutstadgandet föredragits, anförde:

Herr *Larsson* i Västerås: Herr talman! Som herrarna torde finna, har jag jämte tre andra utskottsmedlemmar vid dessa övergångstadganden fogat en reservation. Den rör sig om fullmaktsröstningen. Herr *Trygger* m. fl. och herr *Lindman* m. fl. har nämligen i sina motioner påyrkat, att fullmaktsröstning skulle medgivas för äkta makar, oberoende av den rätt till fullmaktsröstning, som för närvarande gäller. Utskottet har nu modifierat detta yrkande därhän, att stadgandet icke införts i § 12 i lagtexten såsom motionärerna hemställt, utan medtagits såsom en övergångsbestämmelse, att gälla endast intill utgången av år 1919. Vi ha för vår del ej kunnat biträda detta utskottets förslag, framför allt på den grund, att vi anse, att fullmaktsröstningen icke under några förhållanden bör utvidgas. Vi hava också ett stöd för denna vår mening uti andra kammarens åtskilliga gånger uttalade uppfattning, senast år 1917, då kammaren beslöt en skrivelse om begränsning av fullmaktsröstning.

Jag tillåter mig, herr talman, utan att gå in i vidare motivering härför, att yrka avslag på utskottets förslag till stadgande om utsträckt rätt för äkta make att under år 1919 på grund av fullmakt rösta för andra maken samt att slutstadgandet måtte med uteslutande därav godkännas.

Herr *Lindman*: Herr talman! Det har inom utskottet varit olika meningar om denna sak. Som kammaren behagade finna, har jag jämte tre andra ledamöter av denna kammare i en reservation under § 12 gjort ett yrkande, som går längre än vad utskottet där kommit till. Som kammaren också finner, gjorde jag icke något yrkande under den punkten, detta därför, att jag tänkte mig, att utskottets beslut skulle bli kamrarnas, och det har ju också tidigare biträts av första kammaren.

Jag skulle således vilja hemställa, att kammaren, oberoende av vad herr *Larsson* i Västerås här yrkat och i trots av den uppfattning, han uttalat, ville biträda utskottets hemställan.

Om den kommunala röst-rätten m. m.

(Forts.)

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Herr Branting: Herr talman! Jag ber också att få vädja till kammaren att denna gång biträda utskottets hemställan. Det gäller ju, sådant förslaget här blivit modifierat, icke annat än en övergångsbestämelse, och frågan i hela dess vidd föreligger ju nästa år med stöd av den utredning, som föranstaltats av Kungl. Maj:t och som kommer att då föreläggas riksdagen. Jag tror icke, att man behöver befara, att kammaren på minsta vis kommer att prejudiciera sin hållning genom att bifalla detta övergångsstadgande, och jag tror, att det är så mycket mera skäl, att kammaren följer utskottet på denna punkt, då man tar i betraktande, att första kammaren, där utan tvivel fanns majoritet för ett bifall till den av herr Lindman avgivna reservationen, i alla fall för sin del tog utskottets hemställan. Härigenom skulle vi undvika en sammanjämkning nu i sista stund. Alla praktiska skäl tala således för att vi stanna vid utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande stadgande, dels ock på bifall till det av herr Larsson i Västerås under överläggningen framställda yrkandet, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862; förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Godkändes.

Förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

§§ 2 och 4.

Godkändes.

§ 5.

Enligt mom. 1 i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lydelse av förevarande paragraf skulle rätten att deltaga i landstingsmannaval tillkomma en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Utskottets förslag till momentets avfattning innefattade, bland annat, att dylik rätt skulle tillkomma en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man eller kvinna, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugusju års ålder.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Hage: Herr talman! Denna § innebär ju det reaktionäraste av vad som föredragits i afton. Det är ju nämligen så, att om utskottets förslag vinner majoritet, så komma att från rätten att deltaga i landstingsmannaval bortskäras de unga livs- och handlingskraftiga årsklasserna mellan 21 och 26 eller 27 år. Jag kan icke, lika litet som den vänstersocialdemokratiska riksdagsgruppen i övrigt, vara med om den saken. Jag ber därför att å den vänstersocialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Och jag vill därvid säga, att den här frågan är så viktig, att jag anser mig böra begära votering på denna punkt. Ty jag vill se, huru många i denna kammare verkligen vilja vara med om att utestänga dessa unga årsklasser från rätten att deltaga i landstingsmannaval.

Jag skall därför be, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag under uttalande av min bestämda protest mot herr Hages falska framställning av denna sak. Här blir det ingalunda, som han ifrågasätter, en räkning av dem, som skulle vilja vara med om detta förslag isolerat, men däremot av dem, som komma att rösta för detsamma, i det sammanhang det här föreligger. Och det är säkert många med mig, som komma att göra detta, därför att detta förslag ingår som ett led i den stora uppgörelse, som givit demokratin så väsentliga fördelar.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på godkännande av förevarande paragraf i den av utskottet föreslagna avfattningen samt vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av paragrafen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Hage, uppsattes justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 5 i tredje särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

Vinner Neij, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av nämnda paragraf.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 15 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

§§ 6, 8, 10, 13.

Godkändes.

Vid föredragning härpå av § 40 begärdes ordet av

Herr Branting, som yttrade: Herr talman! Det har upptäckts en inadvartens i formuleringen här, som gör att det antagligen vore bättre att stilisera förevarande bestämmelse på ett annat sätt. Det står i utskottets förslag: »a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 40,000 skall delas» etc. I stället bör det heta: »a) beslut, att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 20,000 eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 10,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i paragraf 2 mom. 3 är stadgat». Detta är en konsekvens av en strykning, som är gjord i § 2 mom. 2, tredje stycket.

Jag hemställer om bifall till paragrafen med denna förändring och ber att få upplysa om, att samma yrkande redan bifallits i första kammaren.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf med den ändring däri, som föreslagits av herr Branting.

Slutstadsgaudet: ingressen; rubriken.

Godkändes.

Ordet begärdes härefter av

Herr Larsson i Västerås, som yttrade: Herr talman! För att vinna enhetlighet i kammarens beslut, anhåller jag, att kammaren i avslutning till det nyss fattade beslutet rörande motiveringen på sidan 39 i utlåtandet måtte besluta, att sista stycket på sidan 43, som börjar med orden: »Vad herr Gezelius jämte medmotionärer» och slutar med orden »primärkommunernas område» måtte utgå ur motiveringen. Detta är som sagt, i överensstämmelse med kammarens förut fattade beslut, med vilket den nu berörda delen av motiveringen äger samband.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner beträffande det av herr Larsson i Västerås sålunda framställda yrkandet blev detsamma av kammaren bifallet.

Förslaget till lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913. Om den kommunala röst-rätten m. m.

Godkändes.

(Forts.)

Utskottets hemställan i punkten 1:o) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten 2:o) föredrogs härefter; och yttrade därvid

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Jag ber att innan kammaren fattar beslut i denna punkt, få besvara med några ord, som jag hoppas må beaktas vid den utredning, som här avses.

Jag finner utskottets förslag om skrivelse till regeringen rörande utredning om fullt införande av fullmäktigeinstitutionen även på det kyrkliga området mycket tankvärt och klokt. Men om dessa kyrkofullmäktige skola övertaga kyrkostämmas beslutanderätt i fråga om ekonomiska saker, så tror jag icke, att kommunerna komma att bliva mycket tillfredsställda. Det blir visserligen mycket bättre, men icke i den utsträckning, som vore önskligt.

För närvarande är det så, att medborgare i ett samhälle beskattas av två institutioner, stadsfullmäktige och kyrkostämma, och det är icke alltid så, att dessa institutioner fatta sådana beslut, som äro överensstämmande med medborgarnas förmåga att betala dessa skatter. Jag kan som bevis härpå anföra ett exempel från Malmö, många andra att förtiga. För en tid sedan anvisade Malmö stadsfullmäktige en tomt för uppförande av en kyrka. Denna tomt tilltalade icke kyrkostämman. Tomten var dock synnerligen lämplig att använda för sådant ändamål icke endast ur lägets synpunkt, utan även ur ekonomisk synpunkt. Men den tillfredsställde icke kyrkostämman, som beslöt att kyrkan skulle uppföras på en annan tomt och anslag 110,000 kronor för detta ändamål. I rubriken till kallelsen för denna stämma stod det ett par bokstäver »m. m.». Man visste icke, vad som kunde finnas under detta, men på grund av rubriken beslöt stämman att förorsaka Malmö stad en utgift på 500,000 å 600,000 kronor till en kyrka.

Jag tror icke, att sådana beslut äro lyckliga för kommunerna, utan enligt min mening kunna de förrycka kommunernas ekonomi. Jag anser alltså, att skola kyrkofullmäktige kunna fylla sin uppgift, så bör detta ske på det sättet, att man överlämnar till stadsfullmäktige de ekonomiska frågorna, förberedda antingen av kyrkofullmäktige eller kyrkorådet. Alltså böra stadsfullmäktige i alla ekonomiska ting vara den beslutande myndigheten. Jag anser också, att till kommunalfullmäktige på landet böra skolfrågorna förläggas, liksom fallet är i städerna, där stadsfullmäktige avgöra dessa ärenden.

Ja, herr talman, jag har icke tänkt att göra något yrkande. Jag har endast med dessa få ord velat hemställa till regeringen, att

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 18. 5

Om den kommunala rösträtten m. m. (Forts.) den, då den går att föranstalta om denna utredning, gör ramen så vid, att inom densamma kunna upptagas till prövning även sådana frågor, som jag här berört.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3:o) och 4:o).

Vad utskottet hemställt.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Till bordläggning anmälades första särskilda utskottets memorial:

nr 27, angående regleringen av extra tilläggsstaten till riksstaten för år 1918; och

nr 28, angående avlöning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning m. fl.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,55 på natten.

In fidem
Per Cronvall.